

Joanna Christine Bjørgum

Nettet som felt for demokrati og overvåkning

Ungdommens syn og praksis

Masteroppgave i sosiologi

Trondheim, desember 2011

Forord

Før jeg endelig kan levere denne oppgaven og et helt livsavsnitt med studier avsluttes, er det på sin plass å takke alle som har gjort det mulig for meg å skrive denne oppgaven. På veien dit var det mange som var til stor hjelp.

Først og fremst vil jeg takke min mann Arnstein som stort sett alene tok seg av vår felles datter som ble født i 2006 midt under studiet. Jeg er ikke bare takknemlig for den friheten jeg fikk men også for det at han aldri ga meg dårlig samvittighet for at jeg overlot oppdragelsen til han alene og at jeg var lite tilstedeværende. Jeg vil også takke mine barn for en god porsjon tålmodighet med en til tider meget stresset mor. Uten denne forståelsen hadde jeg aldri kommet så langt som å skrive en masteroppgave.

Når det er sagt finnes det flere som jeg må takke for hjelpen ved selve studiet og oppgaven. For det første vil jeg takke mine medstudenter i kull 2009 som skapte en trivelig studietid, med en spesiell stor takk til Joakim og Helge for godt samarbeid og hjelp. For det andre vil jeg av ulike årsaker takke min veileder Ann Rudinow Sætnan. Ann var den som til syvende og sist var avgjørende for at jeg valgte å ta en mastergrad i sosiologi i stedet for tysk, noe jeg aldri har angret på. Hun har også tatt veiledningen på seg til tross for et år forskningsfri. Dette gjorde det i det hele tatt mulig for meg å velge oppgavens tema. Til syvende og sist vil jeg takke henne for selve veiledningen ikke bare faglig men også for hele tiden å ha ”bakket” meg opp i mine utallige kriser gjennom oppgaveskrivingen. Tusen takk Ann.

Men selv om ovenfor nevnte personer var helt avgjørende for denne oppgaven og jeg står i stor takknemlighet til dem, er det en gruppe som i det hele tatt har gjort denne oppgaven mulig: Informantene. En stor takk til alle dere som har stilt opp i intervjuene og har delt deres tanker med meg!

Til slutt vil jeg takke for tildelingen av ”Fritt ord”- masterstipendiet som var til stor økonomisk hjelp og avgjørende for at denne oppgaven ble ferdig.

Halsa, 20.11.2011

Joanna Bjørgum

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	5
2. Teori og tidligere forskning	9
2.1. Ungdom og internettbruk	9
2.1.1. Ungdommens bruk av internett	9
2.1.2. Nettets muligheter og begrensninger	10
2.2. Våre data på nett.....	15
2.2.1. Privat og offentlig: Vår omgang med personopplysninger på nett	15
2.2.2. Facebook & Co.....	17
2.3. Demokrati.....	19
2.3.1. Demokrati: Et mangfoldig begrep	19
2.3.2. Oldenburg: "The great good place"	21
2.4. Overvåkning.....	23
2.4.1. Overvåkning - et flertydig begrep?.....	23
2.4.2. Foucault: Panoptisk disiplinering som verktøy for overvåkning	26
2.5. Oppsummering og oppgavens problemstilling	27
3. Metode	29
3.1. Valg av metode: Kvalitativ versus kvantitativ metode	29
3.2. Utvalg av informanter	30
3.3. Undersøkelse	31
3.4. Databehandling	33
3.5. Forskerens rolle og etiske utfordringer i intervju med ungdom	33
3.5.1. Et ungdomsperspektiv.....	33
3.5.2. Maktfordelingen mellom ungdom som informanter og intervjueren	35
3.5.3. Samtykke og konfidensialitet	37
3.6. Dataenes kvalitet.....	38

4. Analyse	41
4.1. Bruk av nett blant ungdom: tid og gjøremål	41
4.2. Bruk og misbruk av personopplysninger	43
4.2.1. Bruk av personopplysninger på nett	43
4.2.2. Trygghet på nett	43
4.2.3. Misbruk av opplysninger	46
4.2.4. Overvåkning.....	47
4.2.5. Oppsummering for bruk av personopplysninger	49
4.3. Nettet som sosialt rom	50
4.3.1. Identiteten på nett	51
4.3.3. Nettets muligheter som sosialt rom i forhold til det virkelige liv.....	52
4.3.4 Deltakelse på nett.....	54
4.3.4. Ytringsfrihet.....	55
4.3.5. Nettet som rom for demokrati.....	55
4.3.6. Oppsummering av nettet som sosialt rom.....	56
5. Diskusjon	59
6. Konklusjon	65
7. Litteratur.....	67
8. Appendiks	71

1. Innledning

I de senere år har overvåkingen i samfunnet blitt sterkere og sterkere, og spesielt siden 11. september er overvåkingen tiltakende (Hammerlin 2009). Ofte argumenteres det med at overvåking er viktig for vår egen sikkerhet, for eksempel ved flyplasser, selv om dette kan gå på bekostning av vår frihet (Hammerlin 2009). Samtidig finner vi mye overvåking som ikke er like bevisst for oss som slike kontroller. Vi etterlater oss hele dagen elektroniske spor i form av personopplysninger, i det vi bruker bankkort, kjører bil gjennom bompengestasjoner, eller måten vi bruker internett på (Bye og Sjøe 2008). I tillegg til overvåkingens politiske interesser som for eksempel å skape større sikkerhet for befolkningen, har det i de senere år utviklet seg en stor overvåkingsindustri som produserer overvåkingsutstyr som til dels er tilgjengelig for allmennheten (Hammerlin 2009). Dermed kan overvåkingen utøves av hvem som helst og hvor som helst.

Internett kan ses som et av de mest pregende teknologiske utviklinger i vårt samfunn der

”Internettet oppsto under sosiale, og politiske forhold, og ble drevet frem av helt bestemte teknologiske kulturer, som nå er i ferd med å miste mye av sin makt over nettutviklingen [...] Det spesielle med de opprinnelige innovatørene som teknopolitisk kultur var at teknologien ble sett på som noe som måtte være åpent og derfor nøytralt og ikke-politisk.” (Rasmussen 2007:11).

Denne grunnleggende holdningen har fått sine utfordringer i dag. Som Rasmussen (2007) beskriver har nettet fått nye utfordringer særlig siden 1990-tallet i forhold til å være et åpent, nøytralt og ikke-politisk område. World Wide Web og Mosaic har åpnet for nye informasjons- og kommunikasjonsmuligheter som la forholdene til rette for nettets kommersialisering. I tillegg ble nettet interessant for politikerne som mulighet for politisk styring.

Internett har for mange blitt et dagligdags verktøy som brukes på forskjellige måter, der det er vanlig at flere data i form av personopplysninger lagres. Slike data kobles ofte sammen som informasjon og anonymiteten går mer og mer tapt (Individ og integritet 2009). Bare få mennesker har nok kunnskap om måtene deres personopplysninger kan brukes på. Ofte blir dataene brukt kommersielt, slik at man for eksempel uten å vite hvorfor plutselig får enorme mengder med reklame som e-post, noe som kan være plagsomt, men fører ikke til noen skade. Men dataene kan også brukes til kriminelle formål. I dag er det mindre vanlig at hackere prøver å ødelegge datamaskinen vår gjennom et virus. I stedet prøver hackere å få tak i personopplysninger som kan misbrukes på ulike måter uten at man har en anelse om det

(Hammerlin 2009). Men den nye teknologien som tas i bruk er ikke bare negativ i det den fører til lettere overvåking av andre, men kan også være nyttig i det den styrker personvernet gjennom muligheten for den enkelte å finne ut hvilke opplysninger som finnes om en selv og i det den gjør samfunnet mer åpent (Individ og integritet 2009).

Det blir tydelig at nettet har to sider, på den ene siden skal den fremme åpenhet, være nøytralt og ikke-politisk. På den andre siden utnyttes nettet til kommersielle formål, politisk styring og kriminelle formål. Dette betyr at internett som samfunnsarena på den ene siden fremmer demokratiske idealer som ytringsfrihet og beslutningsdeltakelse samtidig som den gjennom kommersialisering og politisk styring undergraver slike idealer, ikke minst gjennom innsamling av personopplysninger og deres uoversiktlige videre bruk i egen interesse. Dermed er nettet et rom for både demokrati og overvåkning.

Internett brukes av de fleste mennesker i samfunnet, og ikke minst av barn. Elza Dunkels (2009) mener at barn venners naturlig inn i bruken av internett som brukes både til å øke kunnskap, spille spill og sosialt samvær. Dette betyr ikke at barn ikke skaper seg kunnskap på andre måter, treffer venner og leker utenfor nettverdenen, men nettet er et rom som har overtatt mange av disse aktivitetene. Men internettrommene er mye større og har få begrensninger, og dermed møter ikke barna bare venner men kan også bli kjent med fremmede. Utvidelsen av barnas og ungdommens verden gjennom internett fører dermed til mange utfordringer, ikke minst i forhold til overvåking og misbruk av personopplysninger. At barn vokser opp med internett gjør at de ser bruken av internett som naturlig uten å stille spørsmål ved denne teknologien. Barn og unge bruker dermed en teknologi som på den ene siden beskrives som veldig åpent og demokratifremmende men på den andre siden underligger et stort overvåkningspotensial. Derfor er temaet i oppgaven: ”Nettet som felt for demokrati og overvåkning. Ungdommens syn og praksis”.

Det tas utgangspunkt i ungdom fordi ungdom er en gruppe i samfunnet som bruker internett mye uten at vi vet så mye om deres bruk av nettet fra tidligere forskning. I tillegg henviser Dunkels (2009) til at barn og ungdom naturlig tilvennes bruken av nettet. Ut fra dette er det ikke sikkert at ungdommen er like reflektert som tidligere generasjoner som nå er i voksenalder og opplevde nettets utvikling som ikke naturlig gitt, men en teknologisk utvikling med forskjellige utfordringer. Mens barn i dag blir ”født” inn i denne teknologien måtte tidligere generasjoner tillære seg kunnskapen. Denne forskjellen antas som grunnleggende i forhold til demokrati og overvåking. Derfor skal problemstillingen i denne oppgaven være:

Hvordan forholder ungdommer seg på nett som arena for overvåkning, demokratiforståelse og sosialt samvær?

Dette spørsmålet er også viktig i forhold til at samfunnet vil lære barn opp til demokrati. Læreplanen for den norske skolen er i forbindelse med dette helt tydelig og nevner i flere sammenhenger at barn skal oppdras ut fra et demokratisk verdisyn og inn i demokratiet (Udir 2006) Når skolen i tillegg legger opp til IKT undervisning blir det enda mer tydelig hvorfor problemstillingen ovenfor vil ha stor betydning. Ungdommen er den eneste generasjonen som samfunnet møter i sin helhet som generasjon og det i skolen. Denne generasjonen er på grunn av dette særlig viktig for å skape holdninger rundt ønskede verdier i det norske samfunnet, der verdien av demokratiet står sentralt.

For å undersøke denne problemstillingen ble det valgt en kvalitativ metode i form av intervjuer med ungdommer som har deltatt i ”nett vett” opplæring og som er i alderen 13-18 år. Resultatene diskuteres i forhold til tidligere forskning om bruk av nettet hos ungdom og diskusjonen om hvorvidt overvåkning har innflytelse på ungdommenes demokratiforståelse skal få sin teoretiske forankring i Foucaults teori om panoptisk disiplinering og Oldenburgs teori om ”third places”. Denne teorien går ut på at ”the first place” er hjemmet, ”the second place” er arbeidsplassen og ”the third place” er for eksempel ”beer gardens”, ”main streets” fordi Oldenburg mener at slike plasser er nødvendige for et funksjonelt demokrati. Det skal diskuteres hvorvidt internett oppfyller kravene til slike plasser, og hvordan overvåkning kan ha innvirkning på ungdommens demokratiforståelse når nettet ses som ”third place”.

2. Teori og tidligere forskning

Før man ser nærmere på ungdommens praksis og syn av nettet som felt for demokrati og overvåkning, gir det mening å se på hva ungdom gjør på nett og deres aktiviteter med både dens muligheter og begrensninger ut fra tidligere forskning. Her er det også viktig å få en forståelse av bruken for personopplysningene og dens utfordringer. Videre vil det bli framstilt hvordan den mest brukte aktiviteten, deltakelse i sosiale medier med Facebook som eksempel, utfordrer bruken av personopplysninger før det til slutt redegjøres for begrepene demokrati og overvåkning. Disse begrepene settes i forhold til Oldenburgs teori om "the great good places" og Foucaults teori om panoptisk disiplinering.

2.1. Ungdom og internettbruk

2.1.1. Ungdommens bruk av internett

Når det her snakkes om ungdom menes det i hovedsak ungdom mellom 13 og 18 år. Men grensene kan forskyve seg fordi tidligere forskning har brukt ulike aldersgrupper i sine undersøkelser. "I rapporten "Barn og digitale medier 2010" legger Medietilsynet fram hovedresultatene fra en landsomfattende undersøkelse om barn og unges bruk av de elektroniske mediene PC, Internett, mobil og elektroniske spill" (Medietilsynet 2010:5). Her har Medietilsynet undersøkt barn og ungdom i alderen 9-12 år og 13-16 år, der bare den sist nevnte gruppen er relevant i denne oppgaven.

Denne rapporten viser at 98 % av ungdommene mellom 13 og 16 år har tilgang til internett hjemme, enten via egen PC eller andre PC-er/utstyr. Internett blir mest brukt hjemme, med 95 %, fulgt av bruk i skoletiden med 50 %. Når det gjelder bruk av internett generelt er fordelingen lik mellom kjønnene. Bruken av nettet via mobil er liten, rundt 14 %, men her viser det seg at guttene bruker nettet via mobilen hyppigere enn jenter (Medietilsynet 2010:68).

Internettet blir brukt til forskjellige aktiviteter og her finnes det til dels store forskjeller mellom kjønnene. Medietilsynet (2010:69) viser at den hyppigste aktiviteten er å se på videoer med 85 % (her er kjønnsfordelingen lik) og det å chatte via programmer (79%). Videre blir nettet brukt til skolearbeid i form av informasjonsleting og leksearbeid med 74%, der jentene bruker nettet mer enn guttene, henholdsvis 63% av jentene og 49 % av guttene, og

57 % bruker nettet for å finne informasjon som passer egne interesser. Når det gjelder nettsamfunn, besøker 62 % venners nettsider og profiler. Jenter er også de som bruker e-post hyppigere enn gutter. Å sende e-post er et vanlig gjøremål med 51 %. Mens jentene er overrepresentert når det gjelder kommunikasjon via nettsamfunn og e-post, samt å lete etter informasjon til skolen, blir proporsjonene omvendt når det gjelder bruk av nett til underholdning i form av spill og det å surfe for moroskyld. I alt spiller 65 % på nett, derav 82 % av guttene og 71 % av jentene. Og 49 % surfer for moro skyld.

Andre aktiviteter på nett er nedlasting av musikk uten å betale (42 %) og i mindre grad nedlasting av filmer (22 %), å legge ut bilder eller videoer (33 %), besøke nyhetssider (38 %), skrive egen blogg (17 %), laste ned programvare uten å betale (21 %) og besøk av porno-/sexsider (19 %, med 16 % gutter og 2 % jenter). Alle andre aktiviteter utøves i svært liten grad sammenliknet med ovenfor nevnte aktiviteter og må dermed anses som aktiviteter av enkeltungdommer (Medietilsynet 2010: 69).

Denne aldersgruppen blir ofte betegnet som den ”digitale generasjonen” eller ”generasjon internett” (Palfrey og Gasser 2008), ikke minst fordi ungdommene i denne alderen i forhold til tidligere aldersgrupper vokser naturlig inn i bruken av nettet. Det viser seg også at 26 % av ungdommene har brukt nettet allerede i 7-8 års alderen, mens 18 % i 5-6 års alderen og 21 % i alderen 9-10 år (Medietilsynet 2010:68). Dermed er nesten alle ungdommer på nettet før de fyller 11 år og ungdommer er en av de gruppene i samfunnet som bruker internett mest. I tillegg har denne aldersgruppen vokst opp med et naturlig forhold til denne teknologien, som fører til at de ikke nødvendigvis stiller seg like kritisk til teknologien som eldre brukere vil gjøre (Dunkels 2009). Internett er dermed en stor utvidelse av det sosiale rom for ungdom der de møter nye muligheter men også begrensninger, sist nevnte ofte i form av risikoer. Ut fra ungdommens bruk av nettet skal det her vises til hvilke muligheter nettet byr på, samtidig som det vises til nettets begrensninger og risikoer. Det blir lagt mest vekt på utfordringer gjennom bruk av personlige opplysninger og mindre på risikoer gjennom tilgang til uheldig materiell, vold, porno etc. i seg selv fordi det ble forsket mye tidligere på dette og står i mindre grad i fokus for denne oppgaven.

2.1.2. Nettets muligheter og begrensninger

Bruken av internett gir ungdommene nye muligheter samtidig som det utsetter dem for risikoer og setter dermed begrensninger. Mediene fokuserer ofte på risikoene som for eksempel voldsspill, overgrep og digital seksualitet. Her tenkes på både tilgangen på

pornografi og kontakt med pedofile, i tillegg til digital mobbing og det dannes et ensidig bilde. Men nettet er så mye mer og det skal her gis et mer nyansert bilde av de utfordringene ungdommene møter på nett.

Nettet er for eksempel en god mulighet for å utfolde kreativitet. Palfrey og Gasser (2008) viser til mulighetene til å skrive blogger, legge ut bilder og musikk, muligheten til å bearbeide materiale som er lagt ut som for eksempel bilder og musikk. Alle som har vært på ”You Tube”¹ får fort et inntrykk av hvordan enhver person kan vise seg fram med egne musikkvideoer eller filmer uten å være kjent fra før. Mens sider som ”blogg.no”² gir mulighet for alle til å uttrykke seg selv. Som begge forfatterne mener er det som blir lagt ut både banalt og imponerende med tanke på den enkeltes ferdigheter. Men kreativiteten utvikles også gjennom spill, for eksempel finnes flere spill der man kan utvikle en helt ny verden, som for eksempel ”Second Life”³. Fordelen ved slik kreativitet er at de nesten er uten kostnader.

Men ungdommenes kreativitet er ikke bare positiv og kan i flere tilfeller føre til nye risikoer, fordi ungdommene ofte ikke vet hva de har lov til som for eksempel nedlasting eller opplasting av materiale. Staksrud (2009) gjør oppmerksom på at særlig nedlasting av materiale er et problem fordi ungdommene ikke bryr seg om at det i flere tilfelle skjer på en ulovlig måte og dermed er kriminelt. Men også hacking eller mobbing er kriminelle handlinger i likhet med plagiering, som ofte skjer i samband med informasjonssamling til skolen og produksjon av falsk informasjon. Denne kriminaliseringen har fram til nå fått lite oppmerksomhet i forskningslitteraturen eller den offentlige diskusjonen, men kan bli en risiko som særlig kan opptre ved kreativitet og ytringsfrihet på internett. Ofte snakkes det om at ungdommer er utsatt for kriminalitet på nett istedenfor at de selv blir kriminelle.

Et eksempel på hvordan ungdommer derimot utsettes for kriminalitet er faren for å møte fremmede som har interesser som skader barn og unge. Som Palfrey og Gasser (2008) nevner er det seksuelle interesser som for eksempel pedofile som leter etter mindreårige ofre på nett, som oppfattes av foreldre og lærere som en av de største risikoer. Men forfatterne mener også at barn er både offline og online utsatt for slike risikoer og på denne måten er nettet en arena

¹ www.youtube.com er et nettsted der brukerne kan laste opp, vise og dele videoklipp når de er registrert. Registrerte brukere kan se på videoene. You Tube drives av et datterselskap av Google. Nettstedet er gratis.

² Blogg.no er en side der man kan registrere seg for å legge ut bloggene sine. Nettsiden er gratis og alle kan lese bloggene uten å være registrert. Det er Norges største bloggsamfunn

³ www.secondlife.com er et virtuelt samfunn som er mer enn et spill, men må regnes som en sosial arena der man chatter med andre brukere, kjøper ting man kan bruke i spillet, eller bygge ting som man kan selge til andre brukere. Det er dermed en virtuell verden der man registrerer seg gjennom en avatar.

for gamle forbrytelser, samtidig som online situasjonen bryter ned flere barrierer som finnes offline. For eksempel er barn og unge ofte overlatt til seg selv på nettet, mens det i den virkelige verden ofte finnes voksne i nærheten som kan hjelpe til om det trengs. Som Palfrey og Gasser (2008) henviser, finnes det ingen data per i dag der barn og unge er mer utsatt for seksuelle overgrep enn før internett-æraen. Den samme argumentasjonen gjelder nettmobbing på den måten at det er et gammelt fenomen som skjer både online og offline, men nettet gir større muligheter gjennom anonymiteten, der empatien svekkes fordi den direkte kontakten til offeret mangler (Palfrey og Gasser 2008). Siden disse problemene ikke står i fokus for denne oppgaven skal de ikke utredes videre her selv om de er viktige i forhold til ungdommer på nett.

Videre er nettet en god mulighet til å øke kunnskap på. Slik blir nettet ikke bare brukt til å samle informasjon til skolen, men ungdommer bruker nettet også for å finne informasjon uavhengig av foreldrenes eller skolens innflytelse. Slik informasjon kan deretter deles og diskuteres med andre gjennom blogger og i chattrom, eller legges ut på profiler på sosiale nettsamfunn og får dermed sitt eget sosiale liv, samtidig som ungdommene lærer av hverandre (Palfrey og Gasser 2008). Videre finnes det et stort tilbud av spill på nett som gir barn og unge mulighet til å lære ulike ferdigheter (se spillespill.no). Men tilgangen til informasjon innebærer også tilgang til uønsket informasjon som vold og ikke minst pornografi. Også her er det først og fremst foreldre og andre voksne som ser dette som et problem, og også her som ovenfor nevnt er det stort sett manglende barrierer som er problemet. Tilgangen til uønsket informasjon som pornografi er lettere på nett fordi det er anonymt, sammen med manglende kontroll angående en aldersbegrensning og at det er lett å komme ufrivillig i kontakt med slikt materiale (Palfrey og Gasser 2008). Men som tidligere forskning viser opplever ikke barn og unge dette som en stor trussel. Det er relativt få som ufrivillig blir utsatt for slikt innhold og av disse er det få som opplever dette som problematisk. Videre er pornografi ikke det unge er mest opptatt av, selv om det finnes forholdsvis store forskjeller mellom gutter og jenter (Dunkels 2009, Medietilsynet 2010). Et annet problem er de store mengder av informasjon og utfordringen i å finne ut hva som er sant eller usant. Ikke alt som står på nett er sant. Internett er en arena for ekstrem informasjonsoverflod og Information Fatigue Syndrome og andre psykiske problemer er konsekvensen av de store mengder informasjon som er tilgjengelig via internett (Palfrey og Gasser 2008)

Nettet gir også stor mulighet til å utvikle sosial kompetanse og å komme i kontakt med andre uten at man må treffes i den reelle verden, dette gjelder både kontakt med venner og bekjente

og fremmede. Dette gir både muligheter og begrensninger. Særlig når det gjelder sosiale nettsamfunn er dette en utvidelse av det sosiale rommet, men også interaktive spill er et sosialt møtested som kan være særlig viktig for gutter siden gutter spiller mer enn jenter (se ovenfor tall fra medietilsynet om barns bruk av nettet). Samtidig kan spill i store mengder involvere vold, som skytespill i form av for eksempel ”Call of Duty”⁴ som spilles i mye større grad av gutter enn jenter.

Bjørkeng (2011) henviser til at de fleste gutter spiller voldsspill i mer eller mindre grad men til tross for dette er de ikke voldelige. Til tross for dette er angsten stor for en voldelig generasjon skapt gjennom media. Samtidig gjør han oppmerksom på at spill på datamaskin og dermed nettet er annerledes enn for eksempel å se vold på TV fordi her er det brukeren selv som utøver volden og ”kanskje fører dette til en enda sterkere identifikasjon med hovedpersonen [voldsutøveren] enn i filmen” (Bjørkeng 2011:68). Han viser videre hvordan tidligere forskning om effekten av voldsspill er omstridt, ikke minst fordi det er vanskelig å måle aggresjon og man ikke kan fastslå hva som er årsaken. Palfrey og Gasser (2008) viser til liknende problematikk men gjør oppmerksom på at slike voldelige spill ofte spilles i lag med andre og mot andre, og er dermed interaktive og mer realistiske. I tillegg kan spilleren ha en avatar⁵ som kan bli en del av identiteten. Å tillegge seg en avatar er noe som gjelder de fleste interaktive spill uten at de må være voldelige. Men her ble allerede to andre utfordringer gjennom nettet tydelige, problematikken av eventuelle motsetninger mellom den reelle og virtuelle identiteten og møtet med fremmede som skaper både muligheter og risikoer.

Spill er ofte et møtested for å treffe fremmede i likhet med sosiale nettrom. For voksne virker dette ofte som en trussel, særlig med tanke på seksuelle overgrep av unge jenter. Samtidig viser forskningen at dette er et fenomen som man må sette i relasjon til det faktiske omfanget. ”Det är inte så att alla barn ständigt är utsatta för kontaktförsök från sexuella förövare” (Dunkels 2009:77). Hun viser videre til at flere har utviklet sine egne beskyttelsesmekanismer, for eksempel måter hvordan de finner ut om den personen de snakker med snakker sant. Dessuten mener hun videre at det er først og fremst de samme ungene som er utsatt for seksuelle overgrep på nett som også er utsatt offline (Dunkels 2009). Dette betyr ikke at det ikke er et alvorlig problem men ofte er problemene på internett definert ut fra et voksent perspektiv og ikke fra et barneperspektiv og nettet blir beskrevet som den

⁴ Call of duty er et skytespill som finnes i ulike variasjoner med aldersbegrensninger 16 og 18år

⁵ En avatar er en oppdiktet person i den virtuelle verden som spilleren bruker i et rollespill som for eksempel ”World of warcraft ”eller ”Secondlife”.

”ville vesten”, uten at man spør hvordan de unges opplevelse av nettet er (Dunkels 2009). Samtidig er nettstedet som deiligst.no⁶ som Bjørkeng (2010) beskriver, arenaer der unge jenter legger ut bilder for å vise seg selv, ikke sjeldent med lite klær på seg og utfordrende positurer. På denne måten er det ikke vanskelig å tiltrekke seg overgripere noe som selvsagt ikke er målet, men usikre barn kan legge ut slike bilder for å få selvbekreftelse. Men også han mener sett under ett at det er sjeldent at barn har kontakt med pedofile.

Når det gjelder identitet viser Palfrey og Gasser (2008) til at den digitale generasjonen ikke gjør forskjell mellom en offline og online identitet eller en personlig og sosial identitet fordi slike former for identitet fungerer simultant og står i sterk sammenheng med hverandre. Samtidig kan alle besøke nettsider der de er ukjente og framstille seg på en helt annen måte enn i det virkelige liv, ikke minst gjennom det å tillegge seg en avatar. Når man i et spill tillegger seg en rolle som magiker gjennom en avatar står dette ikke i sammenheng med den reelle identiteten. Men denne rollen vil prege identiteten til spilleren også i det reelle livet. Som Palfrey og Gasser (2008) gjør tydelig med dette er at den digitale generasjonen bestandig aktualiserer identiteten både online og i realiteten, noe som også vises gjennom den stadige oppdateringen for eksempel på Facebook gjennom nye bilder. Identitetsdannelsen hos ungdom i dag får dermed en ny arena, internett, som en utvidelse av eldre arenaer. Det er viktig å se her også på mulighetene gjennom å utrykke seg og sin identitet på for eksempel ”You Tube” eller gjennom blogger. Men her ligger også et stort utfordringspotensial i forhold til privatsfæren. Hva er privat og hva er offentlig av det som ble lagt ut på nett? Som Palfrey og Gasser (2008) henviser til legger ungdommer og voksne mye informasjon om seg selv ut på nett, som ikke bare fører til utfordringer for en grensesetting av hva som er privat og hva som er offentlig men også til risikoer som for eksempel identitetstyveri. Videre etterlater man på nettet en identitet i det offentlige rom uten å vite hvem som har tilgang til denne eller hvordan denne lagres. Dermed er et kjennetegn av denne nye identiteten usikkerhet og ubestendighet i tillegg til den ovenfor nevnte problematikken av uklare grenser mellom privat og offentlig.

⁶ www.deiligst.no er et norsk nettsted for ungdom der man kan opprette en egen profil. Nettstedet fungerer som en bildeportal der brukere over 15 år legger ut bilder og der brukerne får poeng av andre brukerne får bildene de legger ut. Brukere driver på denne måten med en slags selvpromotering.

2.2. Våre data på nett

2.2.1. Privat og offentlig: Vår omgang med personopplysninger på nett

Forståelsen av hva som er privat og hva som er offentlig har alltid variert, men diskusjonen startet på 1800-tallet og ble den gangen definert av Warren og Brandeis som ” Privacy is the individual’s right to be left alone” (sitert i Lyon 1994:14). Siden har diskusjonen foregått og begrepet ble ulikt definert, som for eksempel i 1948 gjennom the United Nations som forklarte det som en menneskelig rett at ”no one shall be subject to arbitrary interference in his privacy, home or correspondence” (Lyon 1994). Gjennom mediene og sendinger som ”Big brother” og senere gjennom nettet ble diskusjonen satt i et nytt lys. Her mener Simons (2009) at grensene for vår skam forskyves når det private blir offentliggjort på nett slik det på mange måter gjøres i dag. Han mener at flere utvikler narsissistiske trekk på nett som fører til tap av skamfølelsen og dermed tap av seg selv. I tillegg mener han at nysgjerrigheten på det intime øker, ikke bare på nettet men overfor alle mediene. Og slik nysgjerrighet gjelder ikke lenger som skammelig. ”Tvert imot blir andres privat- og intimitet synlig for alle i offentligheten. I dag kan man snakke om alt, bare det er personlig” (Simons 2009:46 egen oversettelse). Både interessen for å høre om andre og for å framstille sine egne intimiteter er stor, eksempler på dette er bloggere som skriver om sine liv eller problemer eller nettsteder der man legger ut bilder av seg selv (se internettside som blogg.no og deiligst.no). Problematisk blir dette når informasjon som ble gitt på nettet i den ene sammenhengen, kan brukes eller presenteres i en annen sammenheng (Palfrey og Gasser 2008). Som beskrevet videre er dette særlig problematisk når det gjelder kommersielle tjenester på nett og Palfrey og Gasser (2008) gjør særlig manglende datasikkerhet ansvarlig for dette. Problematisk er også at vårt privatliv på nett er bare ett klikk fra offentligheten (Lyon 1994). Eksempler på bruk av data gjennom kommersielle tjenester framstilles nedenfor ved eksemplet av Facebook.

Her er det viktig at man har kunnskap om personvern og utvikler evnen til å beskytte seg selv (Palfrey og Gasser 2009). Og det viser seg at den digitale generasjonen har god kunnskap om å beskytte seg selv og de fleste ungdommer vet hvordan de skal beskytte seg (Dunkels 2009, Palfrey og Gasser 2008).

Den norske regjeringen er også opptatt av personvern på nett med tanke på å beskytte barn og unge. I rapporten ”Individ og integritet” (Individ og integritet 2009) vises det til at barn og unge faller under samme personvernregler som voksne men at de må beskyttes ytterligere fordi de er i en utviklingsprosess. ”Begrepet personvern blir gjerne forbundet med individets

interesse for å kontrollere formidling og bruk av personopplysninger som angår en selv. Personvern innebærer blant annet å beskytte personers autonomi og integritet” (Individ og integritet 2009: 128). Dette betyr at personvern skal beskytte privatlivets fred og ”er en forutsetning for individets mulighet til å opprette og vedlikeholde forskjellige sosiale relasjoner til andre personer (Individ og integritet 2009:128). Barna befinner seg i et skjæringspunkt mellom offentligheten og familie siden de er umyndige og foreldrene har bestemmelsesrett på flere områder og dermed også på bruken av internett. Et eksempel kan her være at foreldrene installerer filter på maskinen som skjerner ungene for tilgang til uønsket informasjon, eksempler er bipper.no⁷ som tilbyr kontroll over ungenes gjøremål for PC og mobil. Andre problemer utvalget viser til er det å bli ” uthengt på Internett samt personrelaterte problemstillinger angående innsamling av personopplysninger om barn for kommersielle formål” (Individ og integritet 2009:129).

I forhold til å beskytte barn fra uheldige konsekvenser av å utlevere seg selv gjennom personopplysninger på nett møter man ulike utfordringer. For det første må man ikke innskrenke barns ytringsfrihet som er en rett gitt gjennom FNs konvensjon om barns rettigheter, artikkel 13 (jamfør Individ og integritet 2009:131ff.) For det andre er grensene for barns samtykke ikke enkelt å fastsette. Hvem skal gi samtykke til at barn gir fra seg personopplysninger uten å innskrenke ytringsfriheten? – og hvor gammelt skal barnet være for å bestemme selv?

I rapporten ”Individ og integritet” (2009) vises også til problematikken med at foreldre ofte legger ut bilder eller omtaler barn uten å ha barns samtykke og at man må være påpasselig på det. Samtidig finnes det bare anbefalinger fra for eksempel datatilsynet hvor gammelt barnet skal være for å kunne samtykke til å gi fra seg personopplysninger uavhengig av foreldrene. Grensen settes her til 15 år for trivielle opplysninger som kontaktopplysninger, men mer sensitive opplysninger krever fortsatt foreldrenes samtykke.

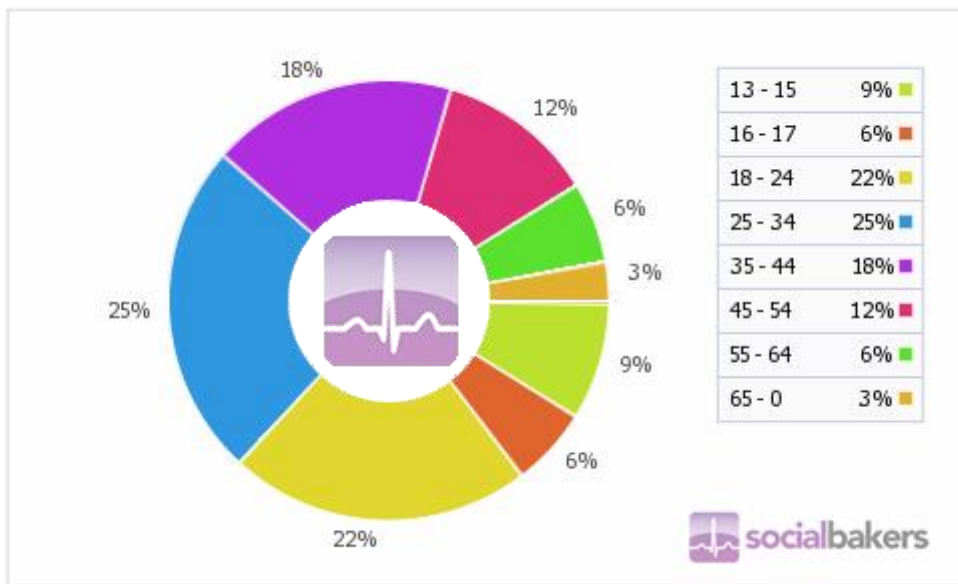
Videre er det viktig å lære barn å bedømme konsekvensene av publiseringen av personopplysninger ikke minst fordi sider som Facebook gir mulighet til å overvåke, ikke bare hverandre men også gjennom innsamling av informasjon av ulike profiler. For å forstå denne problematikken bedre skal det nedenfor belyses hvordan kommersielle nettsteder som Facebook fungerer og hvilke utfordringer brukeren møter i forhold til det, ut fra personopplysningene brukeren gir fra seg.

⁷ www.bipper.no tilbyr foreldre muligheter for å få kontroll over barns mobilbruk og nettbruk.

2.2.2. Facebook & Co.

Det finnes ulike internett tjenester og nettsamfunn som er populære blant ungdom, eksempler er You Tube, Spotify⁸, Twitter⁹, MySpace¹⁰ og Facebook, der Facebook må anses som mest populær fordi den brukes oftest, halvparten av brukere er innom nettsiden flere ganger daglig (Skog 2010).

Ut fra Facebook sine egne sider (socialbakers 2011) er det 703 208 640 brukere av nettsiden i mai 2011, derav er 2 738 180 brukere i Norge, det siste tallet tilsvarer 50 % av befolkningen. Fordelingen etter kjønn i Norge er: 51 % kvinner og 49 % menn og ser man på aldersfordelingen i Norge er fordelingen slik:

(<http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/norway#chart-intervals>)

En sammenlikning av aldersgrupper når det gjelder hvem som bruker mest Facebook er vanskelig ut fra denne tabellen fordi aldersgruppene er delt inn i ulike intervaller. Men tabellen viser at det er 6 % av ungdommer i alderen 16-17 år som bruker Facebook og at det er 9 % for aldersgruppen 13-15 år.

⁸ www.spotify.com er et rettighetsbeskyttet musikkstreamingsprogram der brukerne kan høre musikk. Brukerne kan velge mellom en gratismodell eller betalingsmodell, sist nevnte uten reklame.

⁹ <http://twitter.com> er et gratis nettsamfunn der brukerne tillegger seg en profil. Brukerne kan sende korte meldinger og lese oppdateringer hos andre brukere. Twitter fungerer derfor som en mikrobloggingtjeneste, der de fleste har en åpen profil.

¹⁰ www.myspace.com er et sosialt nettsamfunn der brukeren må registrere seg for å åpne en profil.

Berit Skog (2010) beskriver Facebook som et digitalt vennesamfunn som ”framstår som en teknologisk plattform for å synliggjøre, underbygge og utvide vennekretsen” (Skog 2010:57). Brukeren kan lage sin egen profil, med kort biografi og bilde. Videre kan en samle venner, legge ut bilder og oppdatere statusen sin i det man skriver, hva man gjør eller hilser til venner. ”En får også tilgang på venners profiler, og en stadig oppdatering over deres aktiviteter på denne nettarenaen” (Skog 2010:57). Kommunikasjonen foregår via nettstedets epost-system eller på ”veggen” som er en digital oppslagstavle og den bærende ideen til Facebook er nettverksbygging der det ikke er uvanlig å ha mellom 100 og 300 venner (Skog 2010). Forfatteren forklarer videre Facebooks popularitet med ulike faktorer som arena for vennskap, selvpresentasjon og som kanal for flørt og romanser. Som særlig viktig ble det nevnt i hennes undersøkelse, at det er lettere å holde kontakten med folk som bor langt unna og at det generelt er lettere å holde kontakten med venner. Men hun henviser også til at Facebook har negative sider som for eksempel tagging (her setter man navn på bilder) og mobbing. Sist nevnte utfordringer danner særlig utfordringer for personvern og integritet. Undersøkelsen viser:

”at 13 prosent gir uttrykk for at andre har lagt ut informasjon om en som en ikke ønsker skal være på Facebook. Dette kan skje i form av bilder, meldinger og vurderinger. Dette støttes av at ca 30 prosent svarer at de er blitt ”tagget” i bilder de ikke ønsker å bli tagget i, dvs. at andre har lagt ut bilder av en og også identifisert en på disse bildene. Et velkjent eksempel på dette er festbilder” (Skog 2010:73)

Men Facebook byr også på ulike utfordringer i forhold til personvern på grunn av Facebooks kommersielle interesser som følgende avisoppslag tydeliggjør: ”Facebook selger telefonnummeret og adressen din. Datatilsynet: -Facebook er ikke et sosialt nettsamfunn, men et svært avansert markedsføringsfirma” (Tveter 2011 uten sidetall). Artikkelen går ut på å tydelig gjøre at ved å godkjenne nye applikasjoner vil brukeren i framtiden si ja til å dele privat informasjon med næringslivet og Facebooks kommersielle aktører får informasjon om brukernes nettvaner for deretter å sende reklame som er skreddersydd etter det de mener er brukerens behov (Tveter 2011). Facebooks kommersielle interesser kommer også tydelig fram i Facebooks Privacy Policy, der det blir beskrevet hvordan Facebook samler inn informasjon og gir det videre til andre aktører riktig nok uten å identifisere den enkelte brukeren (Facebooks Privacy Policy 2011), det er også lagt ut retningslinjer for personvern der man kan lese om kontrollrutiner for personvern (Facebook, Retningslinjer for personvern 2011), denne er på norsk i motsetningen til Privacy Policy. Samtidig samler Facebook informasjon fra andre enn Facebookbrukere, dvs. via applikasjoner som de bare formidler via sin plattform men ikke eier selv. Videre samler Facebook informasjon om brukeren via andre Facebook

brukere. Facebook er avhengig av salg av slik informasjon for å sikre egen inntekt, siden medlemskapet i Facebook er gratis. Å bruke online -reklame for å sikre inntekt er grunnlaget for gratis -ideen for deltakelse på ulike plattformer og Facebook er ikke den eneste som benytter seg av slike inntektskilder (Steinschaden 2010).

Problemer som oppstår ut av slike praksiser er uten tvil problemer i forhold til personvern og den enkeltes integritet fordi det er usikkert på hvilken måte mengden av innsamlet informasjon lagres i forhold til hvor og hvor lenge og den enkelte bruker ikke vet hva som skjer med personopplysningene brukeren har gitt fra seg. Selv om Facebook gjør noe av det tydelig hvordan de bruker dataene, vet brukeren ikke hvordan det forholder seg i forhold til andre som har fått tilgang til informasjonen og hvem det er som har fått tak i informasjon. Det er også et problem at dataene ikke kan bli slettet så snart de går videre til andre ukjente (Steinschaden 2010). Som forfatteren videre gjør oppmerksom på er det for flere ikke tydelig hvem som har tilgang og innsyn i opplysningene, fordi flere tror at de bare deler opplysninger med tillagte venner uten å være klar over at andre har tilgang til opplysningene. Eksempler på dette kan være arbeidsgivere som får vite om festingen til en ansatt via andre profiler enn ansattes egen profil. Steinschaden (2010) gjør også oppmerksom på at privat og offentlig ikke kan ses separat fra hverandre på Facebook, fordi det ikke lenger er klart definert. Veldig intim informasjon er bare ett klikk fra verdensoffentligheten. I tillegg leser jo Facebook alt som ble lagt ut av informasjon på sidene. Steinschaden (2010) beskriver hvordan Facebook skanner alt som ble skrevet på Facebook med begrunnelsen av at det er nødvendig for å beskytte den enkelte bruker.

Ut fra Facebook som eksempel på en brukerplattform på nett blir det tydelig at nettet byr på ulike utfordringer i forhold til overvåking og demokrati ut fra personopplysninger og i henhold til ytringsfrihet.

2.3. Demokrati

2.3.1. Demokrati: Et mangfoldig begrep

Demokrati er et begrep som brukes i det daglige uten at man tenker nøye over dets betydning. I utgangspunktet betyr demokrati folkestyre (Rasch 2004). Begrepet brukes dermed gjerne i sammenhengen med borgernes valgdeltakelse men også i forhold til ytrings - og meningsfrihet. Rasch (2004) viser til at innholdet som ble gitt til demokratibegrepet er mangfoldig, og man skiller for eksempel politisk mellom et direkte versus et indirekte demokrati. ”I et rent direkte demokrati deltar borgerne - eller alle medlemmene av det aktuelle

fellesskap - direkte ved utformingen av beslutninger som angår dem” (Rasch 2004:11). I indirekte demokratier velges det representanter som tar beslutninger på vegne av folket, en styringsform som er mest vanlig i dag (Rasch 2004).

Slike politiske definisjoner gir bare i liten grad mening når man skal se hvordan ungdommer ser på internett og bruker nettet som et demokratisk rom. Det gir derimot mening å se på internett som et demokratisk rom i det man ser på nettets egenskaper, fordi nettet gir et nytt demokratisk potensial gjennom sin globalitet og digitalitet og ikke minst som rom for informasjon og kommunikasjon. Nettets egenskaper er videre at nettet er et ikke hierarkisk desentralisert organ og et medium som ingen eier, dermed har enhver mulighet til å skrive eller laste opp det man vil. Nettet gir derfor grunnlag for et pluralistisk tilbud som videre gir mulighet for stor meningsmangfold og allsidig informasjon. Det er også mulig for brukeren å hente informasjon, laste ned eller bearbeide informasjonen til enhver tid og fra ethvert sted (Jf. Wiedenbauer 2003, Meißelbach 2009). Nettet gir dermed mulighet for en nødvendig informasjon til deltakelse, også politisk.

Barack Obama er et godt eksempel på hvordan en politiker markedsførte seg selv via sin webside ”mybarackobama.com” i det han skriver e-post til alle sine tilhengere som har meldt seg på som tilhengere via denne siden. Allerede i mai 2007 var mer enn en million mennesker påmeldt denne siden. Overskriftene i e-postene lydde slik ”This is det Moment” eller ”The Next Big Challenge” og meldingene var alltid undertegnet med en personlig ”hilsen fra Barack” (Moorstedt 2008). I tillegg til en slik direkte politisk aktivitet som politikerne bruker i sin kamp om velgere, finnes det også utallige bloggskrivere som særlig i USA har blitt til mektige og innflytelsesrike meningsytrere. I valgkampen i USA 2008 organiserte vanlige borgere i egen regi partimøter, programmerte websider og laget videoer for å oppnå mer popularitet (Moorstedt 2008). Det siste eksempelet gir særlig mye innsikt i hvordan vanlige borgere kan delta i demokratiet. I den senere tid viser også innflytelsen seg fra borgere på demokratiet gjennom for eksempel ”Jasminrevolusjonen” i Tunisia som viser tydelig hvilket potensial nettet har i forhold til demokratiske bevegelser, ytrings - og meningsfrihet. I Norge gjorde nettet seg i den senere tid gjeldende som et demokratisk redskap gjennom Facebook der det av enkelte medlemmer ble tatt initiativ til samlinger mot datalagringsdirektivet og deltakelse i rosetog som markeringer for 22. juli. Men selv om det finnes slike muligheter for politisk deltakelse av den enkelte nettbruker er det ikke det ungdom vanligvis driver med. I tillegg til at ovenfor nevnte eksempler ikke er dagligdagse situasjoner hverken i USA, Tunisia eller Norge. Men man kan merke seg at internett etter det første atenske direkte demokratiet

og det andre indirekte, representative demokratiet fører nå til en tredje epoke, æraen av det elektroniske demokratiet, som først og fremst kjennetegnes gjennom rask tilgang av informasjon, mengde og selektivitet av informasjonen og nettets interaktive potensial (Wiedenbauer 2003).

Begrepet demokrati som direkte eller indirekte går her til dels inn i hverandre og viser hvor vanskelig det kan være å definere begrepet i forhold til nettet og begrepsdiskusjonen skal heller ikke danne grunnlag i denne oppgaven, ikke minst fordi en slik demokratisk deltakelse ikke tilhører ungdommens hverdag som vist ovenfor, men skal hjelpe til for å få et tydeligere forhold til demokratibegrepet generelt og ikke minst for å vise nettets demokratiske potensial.

Ray Oldenburg derimot beskriver en demokratisk teori som kan overføres til vårt daglige liv og som tydeliggjør hvordan nettet kan sees som et mulig rom for demokrati i ungdommens hverdag.

2.3.2. Oldenburg: "The great good place"

Oldenburg (1999) utviklet teorien ut fra byutviklingen i USA, der han så problemene i forhold til drabantbyutviklingen fordi en slik utvikling ville undergrave offentlige plasser som er viktige for å formidle mellom individ og samfunn og dermed viktig for demokratiet. Slike plasser som han kaller for "great good places" eller "third places" ser han for eksempel realisert gjennom tyske "Biergärten" og Wiener "Kafehäuser" og mangler i den moderne byutviklingen. Han skiller mellom "the first places" som er familie, "the second places" som er arbeidsplassen og "the third places". Oldenburg beskriver slike plasser slik: "The third place is a generic designation for a great variety of public places that host the regular, voluntary, informal, and happily anticipated gathering of individuals beyond the realms of home and work" (Oldenburg 1999:16) Videre beskriver han hvordan slike plasser er viktige i forhold til kommunikasjon og demokrati. "In talking, people get to know one another; they find and create their common interests and realize the collective abilities essential to community and democracy" (Oldenburg 1999:XIV). Men i tillegg til "talking" mener han samtidig at "walking" er viktig, det betyr at møtestedene må ligge i gangavstand, noe som er viktig for "third places" for å kunne fungere, de må ligge i lokalsamfunnet, noe de ikke lenger gjør i drabantbyene.

Oldenburg (1999) mener at slike plasser kjennetegnes også på andre måter, utenom at de er lett tilgjengelige gjennom nærhet og gjennom å gi mulighet til kommunikasjon. Han mener også at slike plasser danner en nøytral møteplass. Slik nøytralitet er viktig for uformelle,

intime relasjoner mellom mennesker, mer enn det kan bli oppnådd hjemme akkurat på grunn av dens nøytralitet, fordi nøytraliteten setter mennesket fri fra forpliktelser. ”There must be places where individuals may come and as they please, in which none are required to play host, and in which all feel at home and comfortable” (Oldenburg 1999:22). Han mener også at slike plasser er ”leveler”. Ordet brukes her i anledning til et ekstremt venstre orientert parti i England som ble utviklet under Charles I.

”A place that is a leveler is, by its nature, an inclusive place. It is accessible to the general public and does not set formal criteria of membership and exclusion. [...] Third places, however, serve to *expand* possibilities [...]. [And] within third places, the charm and flavor of one’s personality, irrespective of his or her station in life, is what counts” (Oldenburg 1999:24).

Som nevnt ovenfor er kommunikasjon avgjørende for slike plasser og hovedaktiviteten. Praten kjennetegnes gjennom livlighet, fargerikhet, at den er engasjerende og gnistrende. Det forventes at alle kan delta i praten og samtalen kan være mer dramatisk enn på andre arenaer og tilgjengeligheten er ikke bare viktig gjennom

”Precious and unique benefits accrue to those who regularly attend third places and who value those forms of social intercourse found there. The leveling, primacy of conversation, certainty of meeting friends, looseness of structure, and eternal reign of the imp and fun all combine to set the stage for experiences unlikely to be found elsewhere. These benefits also derive from the sociable and conversational skills cultivated and exercised within the third place” (Oldenburg 1999:43).

nærhet, men også tid er avgjørende (Oldenburg 1999).

”Third Places” kjennetegnes også gjennom sine ”regulars” som Oldenburg (1999) mener er mennesker som alltid er til stede på slike plasser og som gir slike plasser sin karakter.

”Regulars” hjelper andre å bygge opp tillit siden de selv engang var nye og gir dermed innpass til slike plasser.

”What attracts the regular visitor to a third place is supplied not by management but by the fellow customers. The third place is just so much space unless the right people are there to make it come alive, and they are the regulars. It is the regular who give the place its character and who assure that on any given visit some of the gang will be there” (Oldenburg 1999:33-34).

Men “regulars” står også for en sosial kontroll. ”The third place, where it remains, exercises its measure of control in community life” (Oldenburg 1999:79) og har sine egne regler.

I tillegg holder slike plasser en lav profil i det de ikke reklamerer for seg selv eller viser til elegance og stemningen preges av lekenhet, ”The persistens mood of the third place is a playful one” (Oldenburg 1999:37). Og ikke minst er slike plasser ”A Home away from Home” (Oldenburg 1999:38) i den forstand at det tilbyr et trivelig miljø å være i, men i motsetning til familien som er privat er slike ”hjem” offentlige og kan ikke sammenliknes

direkte med ”hjemmet”. Men også her møter man andre mennesker som man er fortrolig med og er en del av slike plasser.

Gjennom tilknytning til slike plasser får man tilgang til en del goder.

”Third places” er også politiske arenaer ”In many countries the emergent solidarity of labor owed strictly to the profusion on cafes in which the workers discussed their common problems, realized their collective strength, and planned their strikes and other strategies” (Oldenburg 1999:XXIV). Slike plasser tjener også som intellektuelle fora i den forstand at det også diskuteres andre emner enn politikk som for eksempel geografi, filosofi og liknende. Og for det tredje kan slike plasser fungere som kontorer. Oldenburg (1999) nevner her et eksempel av en lærer som har hatt foreldresamtaler på en restaurant istedenfor på kontoret på skolen fordi samtalen på restauranten var mer avslappet og han kunne møte foreldre som ikke nødvendigvis hadde møtt opp på kontoret.

Det er ikke vanskelig å se at ”third places” er en viktig del for samfunnet og demokratiet og kjennetegnes gjennom flere egenskaper nevnt ovenfor som utgjør demokratiet. Det er heller ikke vanskelig å tenke seg internett som et sosialt rom, uten at det dermed er sagt at internettet oppfyller kravet som stilles til ”third places”, ikke minst med tanke på overvåkning. Som nevnt innledningsvis står overvåkning sentralt i samfunnslivet for tiden, noe som gjenspeiler seg også på internett. Men for å kunne se hvordan overvåkning har innflytelse på nettet og demokratiforståelsen blant ungdom er det avgjørende å definere overvåkning nærmere.

2.4. Overvåkning

2.4.1. Overvåkning - et flertydig begrep?

Begrepet overvåkning er ikke uten videre lett å definere fordi det finnes ulike former for overvåkning særlig med tanke på dens hensikt. Man snakker for eksempel både om trafikkovervåkning, medisinsk overvåkning og kameraovervåkning for eksempel i butikker, der hensikten med hver enkelt er forskjellig. Som Schartum (2010) nevner har ordet overvåkning ofte en negativ ladning, men at overvåkning også kan ses som legitimt. ”Det handler blant annet om å skaffe informasjonsgrunnlag for å forhindre, oppdage og etterforske alvorlige lovbrudd – fra terrorisme til brudd på trafikkregler” (Schartum 2010:21). Men han ser også at overvåkning kan knyttes til andre formål enn kriminalitetsbekjempelse, men at det i begge tilfeller er grensdragningen mellom tilstrekkelig og for mye som danner et problem.

Lyon definerer overvåkning som "[...] the focused, systematic and routine attention to personal details for purposes of influence, management, protection or direction. Surveillance directs its attention in the end to individuals" (Lyon 2007:14). Dermed utelukker Lyon at overvåkning er spontan eller tilfeldig og tjener dermed alltid et spesielt formål og er derfor avhengig av protokoller og teknikk. Fordi overvåkning dermed også blir rutine, blir det oppfattet som en normal del av våre liv. Her får man et videre perspektiv av overvåkningen, som berører ikke bare kriminalitetsbekjempelse og gir dermed et mindre ensidig bilde med en negativ ladning. Lyon (2007) beskriver hvordan overvåkning alltid har vært en del av livet, for eksempel til å oppnå militærisk disiplin, til helserelaterte spørsmål (forebygging og registrering av sykdommer), statens administrasjon (eksempelvis registrering av borgere), arbeidsovervåkning (eksempel Taylorisme), kriminalbekjempelse og i forhold til kommersialisering. Slike former for overvåkning karakteriseres gjennom felles nevner: rasjonalitet, teknologi, sortering, kunnskapstilgang og betydning/nødvendighet. Alle disse former eksisterer på en eller annen måte innenfor overvåkning (Lyon 2007).

Mens Schartum (2010) først og fremst tar utgangspunkt i rettsstaten og dens praksiser for overvåking og ikke i forhold til andre aktører som får overvåkingsmuligheter og interesse i overvåkning, viser Lyon (2007) til en utvidet bruk av begrepet som ikke uten videre knyttes til overvåkning, nettopp fordi den viser til dagligdagse praksiser og ikke til det man lett knytter opp mot spionasje som fort fører til en negativ ladning av begrepet fordi den knyttes opp mot kontroll. Men som Lyon (1994) viser til innebærer overvåkning også positive sider som for eksempel tildeling av velferdsgoder, utbetalinger av lønn, valgdeltakelse osv. som ikke var mulig uten registrering av samlede data. Dermed er overvåkning ikke uten videre god eller dårlig, men viser til en ambivalens.

Datamaskiner gjør datainnsamlingen mer effektiv og produktiv i forhold til sortering og bearbeiding av data, den oppfyller også alle fem punkter som er fellesnevner for overvåkning som rasjonalitet, teknologi osv, som nevnt ovenfor. I tillegg skjer denne innsamlingen av data uten at personer er oppmerksomme på det, for eksempel ved bruk av kredittkort, bilkjøring gjennom tollstasjoner osv, og det er vanskeligere for personene å oppfatte at de blir subjekter for overvåkning når det gjelder elektronisk overvåkning (Lyon 1994). Han mener også at mye av overvåkningen ble sett på som sosiale goder og sett på som positiv i tillegg til at man tror at dataene er sikret.

Internett som et sosialt rom vil være særlig utsatt for overvåkningspraksiser og overvåkning kan bli en utfordring for demokratiet på nett fordi også her samles det inn data uten at den enkelte nødvendigvis er klar over det, man vet ikke lenger hvilke data som samles, og hvem som har tilgang til dataene. Her må man se at det ikke bare er staten men flere aktører som kan være potensielle overvåkere. Særlig fordi nettet er globalt og dermed ikke lenger bundet til regler og lovverk til en bestemt rettstat, i denne oppgavens sammenheng i forhold til Norge som rettsstat.

I likhet med Lyon gir også Zimmer (2011) en utvidet forståelse av overvåkning i det han henviser til ”21 perspectives on surveillance” av Anders Albrechtslund, der perspektivene henviser til et bredt spekter av hva overvåkning kan innebære. Perspektivene varierer for eksempel fra kontroll, sikkerhets, forebyggende, panoptiske til etiske perspektiver avhengig av hvilket formål de skal tjene. Felles for alle former og perspektiver på overvåkning er at informasjonsinnsamling danner deres grunnlag. Samtidig som det viser til ulike formål, det vil si hva som skjer videre med informasjonen som er samlet inn. Ut fra definisjonen at overvåkning først og fremst er en systematisk innsamling av informasjon til et bestemt formål, forklarer det ikke den negative ladningen til ordet. Ser man derimot på de flere konkrete eksempler overvåkning blir brukt til blir det lett forståelig hvorfor overvåkning anses som noe negativt, ikke minst når det gjelder overvåkning på nett. Overskrifter som: ”Appene kan overvåke deg” (nrk.no 2011) eller ”Du blir overvåket av >Angry Birds<” (TV2, 2011) viser tydelig hvilket overvåkningspotensial nettet byr på. Særlig Facebook har i den senere tiden fått oppmerksomhet mot seg gjennom diskusjoner rundt overvåkning og sensur. ”Alle kan se Facebook-bildene dine”(IT avisen 2011) eller ”Nå skrur Facebook på sensuren”(fvn.no 2011) er bare to eksempler på hvordan Facebook legger opp til overvåkning. I tillegg til deres egne kommersielle interesser i form av salg av personopplysninger som først må samles inn, og dermed faller under ovenfor gitte definisjon av overvåkning i form av informasjonsinnsamling. I tillegg kommer alle andre overvåkningsmuligheter og interesser i forhold til nett, som for eksempel foreldrenes interesser i å beskytte sine barn overfor uønsket materiell på nett, gjennom software som kan spionere på for eksempel barn (Garfinkel 2011).

Det viser seg dermed at barn og unge er utsatt for ulike praksiser for overvåkning i samband med internettbruken deres. Det vil si ikke bare foran skjermen gjennom foreldre men også gjennom nettet. Selv om begge former kan ha innvirkning på praksis og syn av internett som rom for overvåkning og demokrati, vil det her bare bli tatt hensyn til overvåkning gjennom nettet og ikke gjennom foreldre eller andre personer utenfor nettet. På grunn av de

mangfoldige ulike perspektiver på overvåkning blir det her valgt å ta utgangspunkt i det panoptiske perspektivet som bygger på teorien til Foucault der overvåkning blir sett på som et disiplinierende verktøy og som er det mest tradisjonelle syn på overvåkning sammen med ”Big Brother” synet framstilt gjennom George Orwell (1950).

2.4.2. Foucault: Panoptisk disiplinering som verktøy for overvåkning

Foucaults teori om panoptisk disiplinering og overvåking går tilbake på Benthams ide om fengselsbygging og er en videreføring av hans Panoptikon begrep. Bentham utviklet ideen om et rundt fengsel der fangecellene ligger rundt et overvåkningstårn i midten. I motsetning til vokteren som kan se inn i alle cellene kan fangene ikke se inn i tårnet. De vet dermed ikke om noen er i tårnet for å overvåke dem eller ikke. Derfor vil de hele tiden oppføre seg disiplinert fordi de må regne med å bli sett. Det er dermed nok med en vokter for å overvåke de mange innsatte (Foucault 1999).

Foucault (1999) mener at Benthams ide av panoptisk disiplinering kan overføres på samfunnet, i det han mener at samfunnet i dag styres av denne overvåkningspraksisen. Han mener at samfunnet som tidligere var preget av fysisk straff har overgått til et samfunn der straff skjer gjennom disiplinering, det vil si selvdisciplinering og er dermed underlagt kontroll. Slik som fangene selvdisciplinerer seg fordi de tror at de blir observert gjennom blikket ”gaze” og overvåket hele tiden, er også samfunnet i dag underlagt en slik kontroll fordi i det man føler seg overvåket følger man regler og normer. I denne teorien ligger et hierarki fordi de få kan overvåke de mange i det de står høyere og de få har kontroll og makt over de mange (Andrejevic 2005). Mathiesen (1997) mener at Foucault overser at prosessen også kan være omvendt i det de mange ser de få, som for eksempel skjer i massemediene i dag. Han kaller dette for synopticon.. Når det gjelder Facebook finnes begge prosesser, her kan både de få, Facebook selv, og de mange, eventuelt tillagte venner som ofte er mange, se innholdet av det man legger ut. Slike praksiser gjelder på mange områder på nettet og gjelder ikke bare for Facebook. I denne oppgaven derimot gjøres det ingen forskjell mellom panopticon og synopticon fordi i begge tilfeller er det ”blikket” både av de få og mange som fører til disiplinering og kontroll. Når man vet at flere kan ha ønsket eller uønsket tilgang til det man legger ut, har dette en disiplinierende virkning på for eksempel hvordan eller om man ytrer seg og man er underlagt en disiplinering og kontroll på grunn av overvåkning. Slik disiplinering vil også være avgjørende for hvilken informasjon som legges ut og dermed avgjørende for tilgjengeligheten av informasjon. Dermed er disiplineringen gjennom ”blikket” og dens kontroll gjennom overvåkning avgjørende for nettet som et felt for demokrati.

2.5. Oppsummering og oppgavens problemstilling

Når man ser på bruk av nettet ser man at det gir stort mangfold i forhold til muligheter og begrensninger, dvs. ofte i form av risikoer. Hovedgjøremål på nett for ungdommer er å lete etter informasjon, delta i sosiale nettsamfunn, underholdning i form av musikk og filmer og å spille spill og utføres i ulik grad av alle unge. Andre aktiviteter gjøres i mindre grad og blir da til interesser av den enkelte. De mulighetene som nettet gir er som ble vist ulike i form av kreativitet, kommunikasjon, sosialt samvær og identitetsskapning og ikke minst tilgang til informasjon. Begrensningene viser seg ofte som risikoer og i møte med andre som for eksempel å treffe fremmede med skumle hensikter og mobbing. Men også faren for selv å bli kriminell gjennom ulike aktiviteter på nett er til stede. Et annet problem danner psykiske påkjenninger gjennom overflod av informasjon og aggresjon gjennom spill. Og ikke minst faren for å utlevere seg gjennom å gi personopplysninger eller annen informasjon om seg selv eller andre på nett.

I denne oppgaven settes hovedfokus på sist nevnte problem, særlig med tanke på innvirkningen på ytringsfrihet og i forhold til overvåkning og demokrati. Men som det skal vise seg står problemet om personopplysninger på nett ikke uten innvirkning på de fleste ovenfor nevnte risikoer som å møte fremmede og mobbing, uten at det her vil bli lagt hovedvekt på slike problemer ut fra oppgavens problemstilling:

Hvordan forholder ungdommer seg på nett som arena for overvåkning, demokratiforståelse og sosialt samvær?

For å kunne besvare denne problemstillingen stilles det flere underspørsmål i denne undersøkelsen som:

Hva bruker ungene nettet til og hvordan fungerer nettet som et sosialt rom for samvær? I hvor stor grad er de klar over overvåkningen og hva synes de om det? Hvor aktiv forholder de seg til nettet som rom for demokratisk utfoldelse? Og sist men ikke minst: er det samspill mellom disse?

3. Metode

Det finnes mye forskning på hva ungdom gjør på nettet, både nasjonalt og internasjonalt. Det er også forsket mye på overvåkning generelt og på nett. Videre er det også forsket på hvordan overvåkning virker på demokratiet, men denne forskningen er bare til dels rettet mot nettet. Det som mangler i forskningen er sammenhengen mellom internett, overvåkning og demokrati sett i forhold til barn og ungdom. På grunn av dette har jeg valgt en kvalitativ metode i denne undersøkelsen. Fordi ”hvis du vil vite hvordan folk oppfatter verden og livet sitt, hvorfor ikke spørre dem?” (Kvale og Brinkmann, 2009:19). Men å spørre folk om hvordan de oppfatter verden ville også være mulig gjennom et spørreskjema og dermed en kvantitativ metode. I det følgende skal det gjøres rede for hvorfor jeg har valgt den kvalitative metoden i form av intervju og hvordan denne undersøkelsen ble gjennomført.

3.1. Valg av metode: Kvalitativ versus kvantitativ metode

Thargaard (2003) viser til at kvantitative metoder gir mulighet til å undersøke store utvalg gjennom for eksempel spørreskjema, som samtidig fører til stor avstand til informantene. Analysen skjer ut fra tall. Kvalitative metoder gir nærhet til informanter, er best egnet for små utvalg og analysen skjer gjennom teksten, men forskjellene er ikke absolutte. I motsetning til kvantitativ metode der man tester hypoteser, blir hypotesene utviklet i den kvalitative metoden. Dermed er den først nevnte metoden deduktiv, mens den andre er en induktiv tilnærming (Ryen 2002). Ut fra dette kan man si at kvalitativ metode er mer eksplorerende, mens kvantitativ metode tester forklaringer, men også her er forskjellen ikke absolutt (Ringdal 2001). Samtidig gir kvantitativ metode svar i tall og kvalitativ metode svar i form av tekst. Ringdal (2001) eksemplifiserer med undersøkelser om arbeidsledighet. Her gir det mening å undersøke for eksempel antall arbeidsledige i Norge gjennom en kvantitativ undersøkelse, mens grunnen til hvorfor den enkelte har blitt arbeidsledig utforskes bedre gjennom kvalitativ metode fordi den gir en dypere innsikt. ”I dag er det vanlig at samfunnsforskere ser på valg av metode som i første rekke et spørsmål om hensiktsmessighet” (Ringdal 2001:107).

I denne oppgaven blir det valgt en kvalitativ metode fordi det virket mest hensiktsmessig med tanke på at det finnes lite forskning fra før på dette området og en eksplorerende tilnærming synes nødvendig. I tillegg hadde jeg selv liten kunnskap om temaet ikke minst på grunn av manglende kunnskap ut fra den store aldersforskjellen. Spørreskjema og dermed den kvantitative metoden krever god kunnskap om temaet og informantene for å kunne utvikle

spørsmål som gir svar på det man vil ha svar på (jamfør Ringdal 2001: 268-70). På grunn av avstanden til informanten er det heller ikke mulig å avklare eventuelle misforståelser. Derfor valgte jeg den kvalitative metoden i form av semistrukturerte intervju, fordi det virket mest hensiktsmessig i forhold til å få mest mulig informasjon om flest mulige tema i forhold til problemstillingen og for å gi mulighet for informanten til å svare ut fra egne betingelser (May 2003). Å svare ut fra egne betingelser vil også være viktig med tanke på ungdommens alder, der forståelsen av temaet og begrep vil være svært forskjellig ut fra ungdommens alder. I tillegg var jeg i mindre grad interessert i tall som for eksempel hva gjør ungdom på nett og hvor ofte, fordi slike tall dannet bare grunnlag for utviklingen av spørsmålene om ungdommenes opplevelse av nettbruken, noe som ikke fanges opp i like stor grad gjennom kvantitative metoder.

3.2. Utvalg av informanter

Utvalg av informanter i form av ungdom bestemte jeg ut fra oppgavens tema og problemstilling. Siden jeg antok at tema som demokrati og overvåkning ikke er det mest vanlige ungdom er opptatt av til daglig, valgte jeg ungdommer som gjennom skolen har hatt mulighet til å reflektere rundt relaterte tema. Derfor valgte jeg ungdommer som har deltatt i opplæring av ”nettvett”. Utgangspunktet dannet ”Du bestemmer”-kampanjen. Kampanjen ble utviklet av Datatilsynet, Senter for IKT og utdanning og Teknologirådet for å hjelpe skoler til å gi barn/ ungdom kunnskap om riktig bruk av internett og mobil i forhold til deres personopplysninger, overvåkning, sikkerhet og misbruk. Kampanjen finnes rettet i to versjoner mot ungdom i alderen 9-13 og 13-17 år (Datatilsynet, Utdanningsdirektoratet og Teknologirådet 2007). Men som det viste seg var det vanskelig å rekruttere tilstrekkelig med informanter som deltok i denne kampanjen, derfor ble utvalget utvidet til informanter som fikk opplæring i ”nettvett” gjennom andre tilbud som eksempel organisasjonen Redd Barna.

Informantene ble i hovedsak rekruttert gjennom skoler i Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal og i alderen 13-18 år. Det tilsvarende elever fra ungdomstrinnene og første trinn på den videregående skole. Uten at det var meningen viste det seg at elevene fra videregående skoler alle gikk på studiespesialiserende linjer og ikke yrkesfaglinjer. Dette skyldes en tilfeldighet fordi deltakelsen var frivillig og ingen elever fra slike linjer ville delta. Aldersgruppen ble valgt fordi det ble antatt at yngre elever ikke har nok kunnskap om demokrati og overvåkning og dermed ville ha vansker med å reflektere rundt oppgavens tema, selv om også yngre elever kan møte slike problemer i samband med personopplysninger og overvåkning. Demokrati er

heller ikke tema på skolen før ungdomstrinnet og derfor kan forståelsen av begrepet være vanskelig tidligere.

Alt i alt deltok 27 elever (6 gutter og 21 jenter) fra 4 ulike deler i fylkene, både fra store byer og mindre bygder. Som nevnt ble elevene i hovedsak rekruttert gjennom skolen, men fordi rekrutteringsprosessen gikk sakte og det ble fare for store forsinkelser i forskningsprosessen ble 3 elever rekruttert gjennom bekjente. Ingen av disse hadde nærmere kjennskap til meg og forholdet til meg ses som uproblematisk.

3.3. Undersøkelse

Som nevnt før valgte jeg å gjennomføre en undersøkelse på grunnlag av semistrukturerte intervju. Her fikk ungdommene velge om de ville delta i individuelle intervju eller gruppeintervju. For å få kontakt med informanter kontaktet jeg skoler som har deltatt i ”Du bestemmer”-kampanjen både via e-post og telefon, der kontakten gjennom telefon viste seg som eneste måte å få første kontakt på, men når denne kontakten derimot ble opprettet gikk videre korrespondanse i hovedsak via e-post. Datatilsynet har gitt meg tilgang til lister av skoler som har bestilt undervisningsmaterialet til kampanjen. Men det viste seg som et dårlig utgangspunkt fordi bare 3 av 50 skoler fra listen som ble kontaktet også hadde gjennomført kampanjen.

De ansvarlige lærerne for kampanjen delte ut et informasjonsbrev om intervjuets tema og formål til elevene og deres foresatte, samt et samtykkeskjema for deltakelsen som dannet grunnlag for vurderingen om de ville delta (se appendiks). Skolen ble også ansvarlig for innsamling av skjemaene. Deltakelsen var frivillig siden det bare var elever fra to skoler som ville delta. Derfor ble andre skoler som ikke stod på listen kontaktet. Her viste seg en lærer fra en ungdomskole til å være villig i å formidle kontakt med elever. Elevene fra denne skolen har fått opplæring i ”nettrett” gjennom Redd Barna. Fordi rekrutteringsprosessen tok lang tid ble i tillegg tre elever rekruttert via bekjente.

Intervjuene ble gjennomført på skolene der informantene var elever. Dette valgte jeg både av praktiske hensyn men også fordi informantene skulle være i et miljø de var vant med. Intervjuene med informantene rekruttert gjennom bekjente ble av praktiske grunner gjennomført enten hjemme hos meg eller hos informanten. Her fikk informanten selv bestemme hvor intervjuet skulle gjennomføres. Sistnevnte informanter hadde heller ikke mulighet til å delta i gruppeintervju i motsetning til informanter rekruttert gjennom skolen. Disse valgte alle å delta i gruppeintervju, unntatt en elev som var alene i å møte opp til et

gruppeintervju men som bestemte seg for å stille opp til et individuelt intervju ut fra situasjonen. Dermed ble det gjennomført fire individuelle intervju og syv gruppeintervju, der deltakelsen kunne variere mellom to og fem informanter. Jeg brukte ulike intervjuguider som først og fremst var temaguider for både gruppe- og individuelle intervju, og jeg valgte å stille åpne spørsmål som ga mulighet til ulike oppfølgingsspørsmål (se appendiks). Begge guidene berørte samme temaområder, men guiden til gruppeintervjuene hadde formulerte spørsmål som i utgangspunktet ga større mulighet for diskusjon og refleksjon i gruppen.

Gruppeintervjuene valgte jeg først og fremst å gjennomføre av rent praktiske grunner ut fra antall informanter og tiden som stod til disposisjon, fordi intervjuene på skolen ble gjennomført i skoletiden. Dette var til dels nødvendig fordi elevene var avhengig av skoleruten og bodde til dels veldig spredt. Men som Ringdal (2001) nevner kan gruppeintervjuer gi mulighet til å utdype temaer som tas opp og deltakerne kan følge opp hverandres svar, samtidig kan dominerende synspunkter overgå mer avvikende synspunkter. Men her må det nevnes at lærerne bevisst valgte gruppesammensetninger av elever som de mente passet sammen og følte seg derfor ikke ukomfortable med hverandre. I tillegg var temaene som ble tatt opp i utgangspunktet ikke sensitive og informantene ble dermed ikke utsatt for kompromitterende svarsituasjoner. Macnaghten og Meyers (2007) mener at individuelle intervju kan legge stort press på forholdet mellom informant og intervjuer, ikke minst fordi informantene kan lure på hvem intervjueren er. I gruppeintervjuene er situasjonen annerledes. Her kan gruppen gi mulighet for raske svar, korrigere og svare hverandre og gi rom for diskusjon uten intervjueren. Begge mener videre at gruppeintervjuer egner seg best for temaer man kan snakke om i hverdagen men som man ikke gjør og at det i gruppeintervjuer kommer fram ulike argumenter og informantenes ulike syn. Temaet i denne oppgaven regnes som et slikt tema og gruppeintervjuet kan gi andre svar enn individuelle intervju.

Siden intervjuene ble gjennomført i skoletiden var tidsrammen ofte svært begrenset, noe som viste seg til dels som problematisk, fordi tiden ofte begrenset seg til en skoletime pluss eventuell pausetid. Grunnen til det var at elevene måtte bruke fritimer eller at det var begrenset romkapasitet. Dermed varierer alle intervjuene innenfor en lengde på 35 til 60 minutter. Intervjuene ble gjennomført i perioden februar til april 2011.

De fleste intervjuene ble gjennomført uten problemer, men i enkelte tilfeller var rommene intervjuene ble gjennomført i, utsatt for støy. Dette viste seg under transkriberingsprosessen som å ha lite innvirkning på lydopptaket.

3.4. Databehandling

Intervjuene ble tatt opp med en diktafon og lyden overført til en PC. Derfra ble dataene transkribert. Transkriberingen var ikke alltid mulig å gjennomføre direkte etter intervjuene, til dels fordi flere intervjuer ble gjennomført samme dag og fordi de ble gjennomført i forbindelse med reising. Dette førte delvis til vansker i transkriberingen fordi ikke alt som ble sagt ble forståelig gjennom opptaket og gjenkonstrueringen av samtalen ble vanskeligere jo mer tid som hadde gått. Samtidig tok jeg mange notater direkte etter intervjuene fordi jeg var bevisst i forhold til problematikken. Transkriberingen foretok jeg ikke ordrett men valgte å skrive dialektene til bokmål. Dette valget tok jeg fordi dialektene til dels er meget spesielle og vanskelige, samtidig som dialekten muligens avslører plassen informantene kom i fra. Siden to av stedene er veldig små mener jeg at anonymiteten kan bli svekket ved å transkribere dialekten. Dessuten antar jeg at forandringen ikke er problematisk fordi språket i liten grad har innvirkning på informasjonen som ble gitt.

De transkriberte dataene ble kodet av meg etter tema og begrep som er relevant til problemstillingen og underproblemstillinger i forhold til analysen. Jeg valgte å anonymisere informantene i det de fikk tildelt fiktive navn under transkribering. Informantenes anonymitet er også ivaretatt i det stedsnavn eller navn på lærere eller andre elever som informantene nevnte ble erstattet med ”her nevnes det navn på lærer” eller ”et sted”. Samtykkeskjemaer, deltakerlister og intervjuene oppbevarte jeg uavhengig av hverandre og de ble senere makulert. Deltakerlisten makulerte jeg etter transkripsjonen og intervjuene etter gjennomføring av analysen.

3.5. Forskerens rolle og etiske utfordringer i intervju med ungdom

Mye av de etiske utfordringene i intervju med barn og ungdom står i sammenhengen med forskerens rolle og skal derfor beskrives videre under ett, fordi utfordringene i forhold til å intervju ungdom blir annerledes enn å intervju voksne. I tillegg vil begge ha stor betydning i forhold til dataenes kvalitet.

3.5.1. Et ungdomsperspektiv

Mens man tidligere ikke gjorde forskjell i forhold til barn/ungdom og voksne, har man i de senere år lagt mer vekt på barns perspektiv av verden og deres rettigheter (Mishna m.fl.2004, Qvortrup 1994). I mye av forskningslitteraturen om metodiske utfordringer i forhold til å intervju ungdom finnes ikke noen avgrensning mellom barn og ungdom og det er vanskelig å vite hvilken aldersgruppe som er omtalt. Aldersgruppen i denne undersøkelsen

er mellom 13 og 18 år og det er lett å se at de yngste ikke bare kan forstås som ungdom men også som barn, avhengig av deres modning. Her ligger også første utfordringen man møter som forsker i intervju med ungdom fordi man må finne ut hvordan deres mentale utvikling er, og hvordan ungdom kjennetegnes for eksempel i forhold til deres alder. Når det gjelder barn og voksne kan det være enklere å vite i hvilken mental modningsprosess informantene befinner seg. Ved å intervju voksne går man ut fra at disse har samme mentale forutsetninger som intervjueren selv. Ved barn er det en utfordring å tilpasse seg barns forståelse, men ut fra alderen vet man noenlunde hvor mye barn kan forstå (en treåring har helt tydelig en annen forståelsesramme enn en femåring), selv om utfordringene her er større enn med voksne. Når man intervjuer ungdom i alderen 13-18 år blir utfordringen en helt annen. Som Duncan m. fl. (2009) nevner har unge mennesker ikke samme evne som voksne til å tenke, vurdere, kommunisere, ha empati på eller forestillingsevne. Mishna m. fl. (2004) mener at først 15 åringer kan vise en forståelse på samme måte som voksne. Noe som også vises i de ”Forskningsetiske retningslinjene for samfunnskunnskap, humanoria, juss og teologi” (NESH, 2006) som sier at foreldrenes samtykke er nødvendig for barn opp til 15 år.

Dette fører til flere utfordringer for intervjueren. Mens man hos barn går ut i fra at de har en annen forståelsesramme enn voksne og i intervju med voksne at forståelsesrammen er den samme, kan det være uvisst i intervju med ungdom. Ungdom kan være veldig modne men samtidig også veldig barnslige. Dessuten er den individuelle utvikling veldig forskjellig, og dermed deres kompetanse eller risikovurdering, noe som kan gjøre seg særlig gjeldende når ungdommer skal avgjøre om de vil delta i intervjuet eller ikke. Duncan m.fl. (2009) mener at en 12 åring har en annen forståelse enn en 16 åring, heller ikke vil forståelsen være lik hos to ungdommer i samme alder. Derfor er ikke ungdom en homogen aldersgruppe som kan behandles likt i forhold til forståelsesevne av intervjueren, ikke engang når intervjueren møter ungdom på samme alder. For intervjueren kan det bli en utfordring i hvert enkelt intervju å finne ut hvor mye informantene forstår og hvordan den mentale utviklingen er. I samtale med ungdom kan man få inntrykk av at de forstår alt uten at dette nødvendigvis er sant. Første oppgave er derfor å skaffe seg en felles forståelsesramme og deretter å skifte fra et voksent til et barne- og ungdomsperspektiv. Som det skal vise seg er det spesielt viktig når intervjuet handler om internett som en ny teknologi, fordi som det skal vises nedenfor er forståelsen av denne teknologien svært forskjellig mellom voksne og ungdom.

3.5.2. Maktfordelingen mellom ungdom som informanter og intervjueren

Dunkels mener at maktfordelingen er spesielt problematisk når det gjelder ungdom:

”Den som har fått makt vill inte släppa fram dem som kommer underifrån i strukturen, och man kan tolka vårt förhållande till ungdomer som uttryck för just sådana maktstrukturer. Deres kunskapsnivå diskuteras ofta med negativa förtecken, trots att det inte finnes några som helst historiska bevis för att utvecklingen någonsin skulle ha gått i negativ riktning. Tvärtom ökar kunskapsnivå hela tiden, men det är inget som den maktavande gruppen ser” (Dunkels 2009:62).

Her blir det tydelig hvordan makt gjør seg gjeldende ut fra et voksenperspektiv og hvordan dette kan føre til en mangelfull forståelse. Maktforholdet er også interessant fordi ungdomene ofte har mer kunnskap enn voksne om den nye teknologien og voksne kan ikke se tilbake på egen livserfaring for eksempel fra ungdomstiden med denne teknologien. Så på en måte har ungdom makt ut fra sin kunnskap som derimot ikke gjør seg gjeldende i intervjuet bortsett fra i forhold til samtaleemne, der ungdommen kan ha mer kunnskap om teknologien enn intervjueren.

Som forsker blir det derfor avgjørende å innta som nevnt før et ungdomsperspektiv, ikke minst for å bygge opp tilliten. Barn kjenner til flere farer de er utsatt for på nettet, men kjenner også til overvåkingen gjennom foreldre. Alle som har barn selv vil kjenne situasjonen der barn skjuler monitoren av datamaskinen når foreldrene kommer inn i rommet. Når man som intervjuer vil vite hvordan barn ser på overvåking gjennom nettet, som også innebærer overvåking utenfra kommer ungdom i en situasjon der de må snakke både om en anonym overvåking og en personlig overvåking gjennom foreldre. Dette kan føre til et dilemma, ikke minst siden foreldrene vet om intervjuet siden de måtte gi sitt samtykke til det, noe som kreves for intervju med mindreårige. Dette gir flere utfordringer overfor etiske spørsmål som skal diskuteres nedenfor.

Problemet når det gjelder makten ligger konkret i forskjeller i alder og autoritet og det er derfor viktig å føre intervjuet på ungdommens premisser og at man ikke overkjører informanten i intervjusituasjonen (Kvernmo 2005). Som Kvernmo (2005) også nevner kan ungdom ut fra denne maktrelasjonen føle at de må gi riktige svar. Dette kan for eksempel være tilfelle når man gjennomfører intervjuer innenfor en skole der elever kan tro at intervjueren har lærerstatus og et feil svar kan skade deres karakterer. Dermed er også lokaliteten viktig i forhold til ungdom som informanter og i forhold til maktrelasjonen.

Slike spørsmål kommer opp i alle intervjuer med tanke på forholdet mellom forsker og informant. Det vil også si i forhold til voksne informanter, men hos ungdom blir slike spørsmål en større utfordring med tanke på forskerens maktovertak. Thagaard (2003) mener at

spørsmålet om informanten forteller det de tror forskeren vil høre, kan møtes av forskeren gjennom ”et åpent sinn”, og at man ikke preger intervjusituasjonen gjennom egne verdier. Her vil det være spesielt viktig at intervjueren inntar et ungdomsperspektiv og at spørsmålene stilles slik at informanten ikke føler seg påvirket av verdier eller synspunkter forskeren måtte ha, men som Thagaard (2003) også nevner er det ikke til å unngå at informantens atferd preges av relasjonen. Derfor er det viktig at man i intervjuer med ungdom er særlig oppmerksom på maktrelasjonen, fordi denne relasjonen er mer preget av maktforhold enn intervjusituasjoner med voksne, selv om en del utfordringer kan være de samme.

I denne undersøkelsen gjorde slike forskjeller seg gjeldende fordi jeg selv ikke tilhørte den ”digitale generasjonen” som nevnt ovenfor. Selv om jeg daglig har brukt nettet som redskap i 20 år, er nettbruken svært ulik i forhold til ungdommenes gjøremål og ulik kunnskap dannet grunnlaget for intervjuene. Derfor var det veldig viktig å bygge opp en felles forståelsesramme. Denne utfordringen løste jeg i det jeg gjorde situasjonen tydelig og oppfordret ungdommene å fortelle om deres opplevelser på nett og hva de gjør. Samtidig hadde ungdommene ofte ikke reflektert over nettets betydning som demokratisk rom eller en plass for overvåkning. Derfor oppsto situasjoner der jeg måtte gi eksempler for å få refleksjoner i gang og som dermed kunne ha en ledende karakter. Men dette viste seg som et mindre problem fordi ungdommene var svært aktive i intervjuene gjennom å ofte stille seg kritisk til eksemplene noe som førte til diskusjoner når refleksjonen kom i gang.

Ungdommene kom deretter flere ganger med egne eksempler som ofte dementerte intervjuerens forståelse. Ifølge Thagaard (2003) viser en pågående og aktiv holdning hos informanten til en selvstendig posisjon og at informanten ikke føler seg underordnet. Denne selvstendige posisjonen ble også bekreftet i det flere ungdommer forklarte intervjueren ulike praksiser på nett, selv om intervjueren var godt kjent med disse. Fordelen med dette var at ungdommens forståelse av slike praksiser ble veldig tydelig. I denne sammenhengen viste seg viktigheten av temaguiden i det ulike tema kunne følges opp på ulike måter, noe som ikke hadde vært mulig gjennom en strukturert spørsmålsguide. Dette viste seg også å være viktig i forhold til ungdommenes ulike alder fordi spørsmålene og eksemplene kunne tilpasses i forhold til den mentale modningen. Den aktive kritiske holdningen gjør også tydelig at informantene ikke fortalte det de trodde var det intervjueren ville høre. Det viser i tillegg at informantene følte seg komfortable med intervjuene i det de torde å si sine meninger, noe som tydet på tillit til meg. Men her er det også viktig å se at temaene ikke var sensitive og spørsmålene dermed lettere å besvare enn om de hadde vært det.

3.5.3. Samtykke og konfidensialitet

Som allerede nevnt må man som forsker ha foreldrenes samtykke for å kunne intervju barn og ungdom. De ”Forskningsetiske retningslinjer” (NESH 2006) nevner 15 år som aldersgrense, mens Kvernmo (2005) nevner 18 års aldersgrense for foreldrenes samtykke. Dette innebærer at foreldrene er informert om at barnet deres blir intervjuet, samtidig som ungdommene vet at foreldrene deres er informert. Dette fører til spesielle utfordringer når det gjelder konfidensialiteten. Når enkelte foreldre i utgangspunktet er interesserte i å overvåke ungdommens atferd på nettet, vil de også være interesserte i hva ungdommene forteller i intervjuene. Dette kan føre til at ungdom ikke vil fortelle hva de virkelig holder på med fordi de ikke er sikre på hvordan forskeren vil forholde seg til konfidensialiteten.

Duncan m.fl. (2009) gjør slike situasjoner tydelige idet forskeren undersøkte syke ungdommer som drev med selvmedisinering uten at hverken lege eller foreldre visste om det. Dette førte til et dilemma hos intervjueren fordi på den ene siden ville han ikke bryte konfidensialiteten, men på den andre siden så han også faren for informantens helse. I intervjuer om bruk av internett og i forhold til overvåking kan forskeren komme i lignende situasjoner i det han gjennom tillit får informasjon som kan bli en utfordring for konfidensialiteten. Derfor mener Mishna m.fl. (2004) at det er særlig viktig å informere informanten om konfidensialiteten og eventuelle risikoer som kan forbindes med denne. Som nevnt i de ”Forskningsetiske retningslinjer” (NESH 2006:17) kan det oppstå situasjoner hvor forskeren er enten juridisk eller etisk forpliktet til å gi informasjon til foreldrene eller andre voksne personer, for eksempel ved misbruk eller overgrep. Når det gjelder denne undersøkelsen valgte jeg bevisst å styre unna intervjusituasjoner som kunne bli problematiske på denne måten.

Konfidensialitet er bare en av risikoene ungdom kan møte i forhold til intervjusituasjonen, en annen risiko er at de kan fortelle om situasjoner uten å være klar over konsekvensene fordi de mangler livserfaring (Duncan m.fl. 2009), eller de kan bli skremt på grunn av nærgående spørsmål (Mishna m.fl. 2004). På grunn av slike situasjoner er det viktig ikke bare å ha foreldrenes samtykke, men også informantens vilje og aksept til deltakelse er avgjørende (NESH 2006; Kvernmo 2005; Mishna m.fl. 2004). Her møter forskeren igjen utfordringer som ikke vil være til stede i intervjuer med voksne. Når foreldre har gitt sitt samtykke til intervjuet er det ikke uten videre lett for ungdommen å avstå intervjuet. Mishna m.fl. (2004) beskriver hvordan man må informere unge mennesker om at det er deres egen frie vilje til å delta i undersøkelsen og at de til enhver tid kan avbryte intervjuet. Her nevnes det også at unge mennesker mangler livserfaring og at de derfor ikke nødvendigvis vet hvordan de skal

trekke seg ut av undersøkelsen. I tillegg til at de kan være redde for konsekvensene hvis de trekker seg. Som det nevnes videre må intervjueren være særlig oppmerksom på tegn til at informanten føler seg ukomfortabel med situasjonen og eventuelt vil slutte å delta. Slike utfordringer vil være større jo yngre ungdommen er og enda større i intervjuer med barn fordi ”barn er ofte mer villig til å adlyde autoriteter enn voksne er, og opplever ofte at de ikke kan protestere” (NESH 2006). Her viser det seg også hvor sterkt de etiske spørsmål knytter seg til maktrelasjonen. Men de etiske utfordringer knytter seg også til det å vise respekt og forståelse, ikke minst gjennom å innta et ungdomsperspektiv, samtidig som de etiske utfordringer varierer med ungdommens alder og modenhet.

I denne undersøkelsen hentet jeg inn samtykke av foresatte for alle ungdommer i alderen 13 til 17 år og vurderingen om alderen og etiske utfordringer ble dermed unngått. I tillegg måtte uavhengig av dette alle informanter gi sitt eget samtykke, dermed unngikk jeg at ungdom ble overkjørt i avgjørelsen om deltakelse fra sine foresatte. Før intervjuets begynnelse informerte jeg informantene en gang til om deres rettigheter i forhold til deltakelsen. Informantene fikk også beskjed om at de kunne trekke seg i etterkant av intervjuene og at de kunne gi beskjed om dette gjennom lærerne. Ingen av informantene valgte å trekke seg hverken under eller etter undersøkelsen, men tre informanter møtte ikke opp til intervjuene som avtalt på grunn av ulike grunner.

Konfidensialiteten og dens utfordringer som ble beskrevet ovenfor var mindre utfordrende i denne undersøkelsen fordi temaene ikke var spesielt sensitive og ungdommene fikk selv bestemme hvordan og hvor mye de ville fortelle. I tillegg har jeg lagt stor vekt på å unngå slike tema fra min side fordi jeg ikke så slike temaer som relevante for denne oppgaven. Konfidensialiteten ivaretok jeg også gjennom anonymisering, se dataenes behandling ovenfor.

3.6. Dataenes kvalitet

Dataenes kvalitet kan i den kvalitative metode knyttes til begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet, og derfor erstatte reliabilitet, validitet og generalisering som brukes i kvantitative studier, fordi de bedre tilsvarer særpreget av kvalitative studier (Thagaard 2003). Særlig troverdigheten og bekreftbarheten er viktige begreper, da det ikke er mulig å generalisere ut fra utvalget til populasjonen som det gjøres gjennom kvantitative undersøkelser.

Med troverdigheten menes at den kritiske leser får inntrykk av at forskningen ble gjennomført på en tillitvekkende måte. Dette innebærer at forskeren gjør rede for hvordan data ble utviklet og hvilken relasjon forskeren har til informantene (Thagaard 2003).

I denne undersøkelsen brukte jeg båndopptaker noe som nærmest utelukker en feilsitering av informantene. Selv om enkelte setninger var uforståelige, mener jeg at dette ikke er et problem i forhold til troverdigheten fordi de ikke hadde innvirkning på forståelsen av meningsinnholdet. I tillegg mener jeg at troverdigheten er god fordi alle informanter deltok frivillig og viste stort engasjement.

En utfordring i denne undersøkelsen når det gjelder troverdigheten ble som tidligere nevnt at forskeren og informantene hadde ulik kunnskap både i bruken av internett og i forhold til demokrati og overvåkning, ikke minst på grunn av den store aldersforskjellen. Men tidligere ble det også nevnt at spørsmålene var åpne og at jeg prøvde i stor grad å gi informantene muligheten til å beskrive deres perspektiv og bruk av nettet. Samtidig oppdaget jeg at kunnskapen om demokrati og overvåkning var begrenset og at jeg flere ganger måtte gi eksempler på hva som menes med demokrati og i stor grad overvåkning. Selv om det ikke virket slik at informantene lot seg påvirke i deres syn av forskeren som tidligere nevnt, bar det på en del utfordringer i forhold til bekreftbarheten.

”Bekreftbarheten er knyttet til vurderinger av de tolkningene undersøkelsen fører til. [...] Forskeren bør gå kritisk gjennom grunnlaget for egne tolkninger” (Thagaard 2003:170). I denne undersøkelsen nevnte informantene overvåkningspraksiser i samband med deres bruk av personopplysninger. Men ved spørsmål om informantene følte seg overvåket, svarte nesten alle nei. Dermed gir denne undersøkelsen en stor utfordring når det gjelder tolkning av resultatene fordi grunnen til ulike svar som kom fram er uklar. Ikke minst fordi jeg ikke prøvde å gjøre informantene oppmerksom på slike motsigende utsagn. Som Thagaard (2003) nevner kan det være mer interessant å provosere fram motsetninger i informantens budskap, samtidig er det ikke etisk forsvarlig av forskeren å påpeke at informantene formidler budskap informantene ikke selv er klar over. Siden informantene var mindreårige ble det lagt stor vekt på hverken å framprovosere eller gjøre oppmerksom på eventuelle motsigende svar, men som nevnt gir dette store utfordringer i forhold til tolkning og dens vurdering. Derfor blir det i analysen lagt stor vekt på at det tydeliggjøres i hvilken sammenheng informantene ga eventuelle svar om overvåkning og hva som er min tolkning av slike svar.

Datamaterialet i kvalitative studier gir ikke grunnlag for generalisering med tanke på fenomenets utbredelse, men det vil ikke si at kvalifiserte data ikke lar seg overføre. ”Overførbarhet er knyttet til at den forståelsen som utvikles innenfor rammen av et enkelt prosjekt, også kan være relevant i andre situasjoner” (Thagaard 2003:170). På en måte kan bruken av nettet være veldig individuell, samtidig viser tidligere undersøkelser at bruken av sosiale medier blant ungdom er nokså lik. Også i denne undersøkelsen viste informantene en felles forståelse av internettbruken, overvåkning og demokrati. Derfor kan man anta at også andre kan gjenkjenne seg i resultatene av undersøkelsen. I tillegg regnes informantene og måten de ble utvalgt på som egnet for undersøkelsen og studien gir dermed grunnlag for en analytisk overførbarhet.

4. Analyse

4.1. Bruk av nett blant ungdom: tid og gjøremål

I forhold til oppgavens tema og problemstilling vil det være nødvendig å se på ungdommens bruk av nettet i denne undersøkelsen, både i forhold til tidsbruk og gjøremål. Uten kjennskap til dette vil det ikke gi mening å analysere ungdommens praksis og syn av nettet som arena for demokrati og overvåkning. For eksempel er det viktig å vite om ungdommene deltar i sosiale medier som Facebook eller om de bare leter etter informasjon eller hører musikk på nett, fordi det vil ha stor innflytelse på deres forståelse av nettet som rom for sosialt samvær og rom for demokrati og overvåkning.

De fleste ungdommene svarte at de bruker nettet mellom 3-5 timer per dag. Enkelte bruker nettet mindre, mens noen bruker nettet opp til 9 timer per dag. En informant svarte til og med å være på nett hele dagen. Den store variasjonen gjaldt mest de yngre informantene, mens elevene på videregående brukte i snitt 5 timer per dag. Bruken omfatter både bruken i skoletiden og i fritiden. Ungdommene mente også at de brukte mer tid på nettet i helgene. Alle ungdommene hadde tilgang til nett både i skolen og hjemme på egen PC. De fleste har mobil med internettilgang, men brukte det i svært liten grad for å surfe på nett.

Når det gjelder bruken av nettet viser det seg at det blir brukt til forskjellige aktiviteter, men for alle er det felles at de er på Facebook og dermed til en felles bruk av nett til kommunikasjon. Internett blir brukt av alle til skolearbeid, stort sett for å finne informasjon, i tillegg leser alle i mer eller mindre stor grad nettaviser, der VG ble hyppigst nevnt. En annen fellesnevner er at alle hører musikk via nettet, helst gjennom Spotify. Men selv om det finnes slike fellesarenaer finnes det samtidig store forskjeller i bruken av nettet, ofte avhengig av i hvilket miljø ungdommene befinner seg. Når det for eksempel er vanlig innenfor et skolemiljø å bruke MSN, bruker alle det, det samme gjelder for Skype. Men er det ikke utbredt blir det sjelden brukt.

Det er også store forskjeller ellers i hva ungdommene holder på med ved siden av Facebook og informasjonssamling generelt. Noen spiller spill, mens andre leser blogger eller til og med skriver blogger. Når det gjelder blogging var det utelukkende de yngste informantene fra ungdomsskolen som selv blogget, ofte om deres interesser. De eldste derimot blogget ikke lenger eller hadde aldri gjort det. Mange bruker You Tube til underholdning, for å se film eller videoer, men det er bare enkelte som laster opp eget produsert materiale, enten ved å lage egne sanger som Erik gjør, eller Bjørnar som legger ut filmer. Benjamin legger ut

tegninger eller manipulerte bilder både på You Tube og DevianART¹¹. Og ved sist nevnte gjøremål som spill, blogging og egen produsert materiale ble skillet mellom gutter og jenter i bruk av nettet tydelig. Det er gutter som spiller, mens jenter leser og til dels skriver blogger, samtidig var det gutter som produserte eget materiale eller lastet opp noe i form av film eller musikk.

Som en informant forklarte:

Pia, 17 år: ”Jenter sitter som regel og leser blogg og diskuterer liksom hva dem skriver der da og snakker litt om ting ... de ser på nettet og såne ting, det er ikke så mange gutter som gjør det, tror ikke jeg, dem sitter ikke på blogger og diskuterer hva som skrives om og sånn”

Mens en annen mener at forskjellen gjenspeiles også gjennom alder:

Guro, 16 år: ”det er veldig stor forskjell mellom gutter og jenter, hva de, veldig mange gutter spiller mens jenter blogger og sånn. Så er det kanskje forskjell mellom litt aldersgrupper om hvor gammel du er.”

På denne måten finnes det to store gruppeforskjeller med skillelinje mellom kjønn, men også alder. Selv om alle informantene var enige i at gutter spiller mer enn jenter og dersom jenter spiller så er det mindre voldelige spill, og at jentene leser blogger og er mer på Facebook, utlignes forskjellene avhengig av alderen. Yngre jenter spiller mer enn eldre jenter, og yngre gutter spiller mer enn eldre gutter, men yngre jenter er mindre kommunikative enn eldre og derfor blir forskjellen mindre. Eldre gutter er mer på Facebook enn yngre gutter. Det samme gjelder for jentene. Men grunnen til slike forskjeller forble uklar. Jan på 17 år mente at årsaken kunne ligge i at de fleste spill var maskuline og dermed appellerte mer til gutter.

Mens en annen fortalte:

Beate, 17 år: ”jeg tror jentene bruker det mer til å lese sladder og gutter kanskje mer til å spille... har et annerledes syn på ting ... og er opptatt av forskjellige ting”

Lisa, 16 år: ”og så er dem [gutter] kanskje ikke så veldig interessert i hva andre holder på med, sånn hele tiden, så jenter vil gjerne kontakte andre via Facebook og lurer på om de vil finne på noe, mens gutter er mer sånn at dem spiller, da er dem på en måte sammen, hvis dem spiller og snakker med hverandre over nett”

Informantene var enige i at gutter til tross for at de deltok mindre på sosiale arenaer, særlig i yngre alder, var like kommunikative og sosiale som jenter om enn på ulike arenaer. En informant beskriver det slik:

Jan, 17 år: ”Spesielt sånn, flere ganger har jeg vært med på såne Skypegrupper der det var sosialt, det er ofte 5, 6, 7 personer som ofte sitter og da spiller halvparten et spill og halvparten et annet spill. De kommuniserer med hverandre og spesielt når dem har et prosjekt sammen”

¹¹ DevianArt er en kommersiell online-community der man kan legge ut egne fotografier eller annen kunst. Registreringen er kostnadsfri.

Selv om det går et skille mellom gutter og jenter i forhold til ulike arenaer, er begge kjønn sosiale og kommuniserer mye på nett. Skillet virker i forhold til dette heller større mellom de ulike aldersgrupper, der de yngste er mindre sosiale enn de eldre.

Selv om det er et lite utvalg og svarsett, viser seg at resultatene i denne undersøkelsen i stor grad tilsvarer tidligere forskning av ungdommens bruk av internett som tall fra medietilsynet viser (Medietilsynet 2011) og viser til undersøkelsens overførbarhet.

4.2. Bruk og misbruk av personopplysninger

4.2.1. Bruk av personopplysninger på nett

Alle informanter, unntatt en har deltatt i en eller annen form for opplæring av nettvett. Derfor var forholdet til personopplysningene forholdsvis sterkt reflektert. De fleste ungdommer mente at de ikke lærte så mye gjennom slike kampanjer fordi de visste mye fra før, enten fra andre kilder eller fordi de har vært med på slik opplæring år etter år på skolen. Men selv om det ikke har ført til ny kunnskap mener de fleste at det var bra med slike tilbud fordi da begynner man å skjerpe seg, og at det fører til en bevisstgjøring.

På spørsmål om bruken av nettet etter å ha gjennomgått opplæring i nettvett har forandret seg, svarer Eva og Stine:

Eva, 17 år: ”nei, men jeg har blitt mer bevisst på hvor alvorlig det kan bli og hvilke konsekvenser det kan få ved for eksempel legge ut bilde av noen eller gi opp personopplysninger til en fremmed, du blir mer bevisst på det at du ikke gjør det.”

Stine, 17 år: ”nei, jeg har ikke forandret så mye enn det jeg har gjort, nei, men jeg har hørt veldig mye om det før, om det tema her, du er mye mer obs på det... det har ikke skiftet hvordan jeg gjør ting og sånn, for at det, for å mobbe på nettet det har jeg jo ikke gjort, du har ikke forandret måten å være på...”

Her blir det allerede tydelig at informantene mener å vite hva de gjør, noe som også har innvirkning på hvor trygge de føler seg på nett i forhold til å gi personopplysninger fra seg.

4.2.2. Trygghet på nett

Bortsett fra en jente har alle informantene stengt profilen på Facebook slik at bare venner har tilgang. Det som kan bli en utfordring på Facebook er at venner er et vidt begrep og gjelder alle som er tillagt som venner uansett om de er venner eller ikke. Dermed har flere tillagt familiemedlemmer eller bekjente i videre forstand, som for eksempel Jan som har tillagt sjefen sin. Å legge til for eksempel nær slekt som besteforeldre og foreldre byr på utfordringer i forhold til hva som kan skrives på Facebook, derfor mener Julia:

Julia, 14 år: ”en bør egentlig ikke skrive noe som man ikke kan si til foreldrene eller skrive til foreldrene da... man må tenke på at det er mange som ser statusoppdateringer da”

Noen av de yngre informantene ser foreldrene som en beskyttelsesfaktor og mener foreldrene passer på dem, ikke for å spionere men for å ta del i deres liv. Dermed kan det virke slik at selv om de setter begrensninger gjennom sitt nærvær, gir de samtidig også trygghet på Facebook. Fordi som Emma sier, bør en uansett ikke skrive noe foreldrene ikke kan se:

Emma, 15 år: ”men, eh, hvis man skriver sånne ting, hvis man skriver ting som man ikke vil fortelle foreldrene sine, hvis man skriver det på Facebook så ... hvis en skriver det på Facebook så forteller man det jo hele verden på en måte [...] noen ting kan forbli i en dagbok (smiler) og ikke komme på internett”

Ungdommene tar foreldrene aktiv inn som ”vokter” som passer på dem. På denne måten fungerer foreldrene som vokteren i Panopticon, selv om de er hentet inn frivillig. Foreldrene passer på ungene sine og oppleves som en beskyttelse. Opplevelsen av å være beskyttet kan være grunnen til at ungdommene ikke opplever det som overvåkning, de føler seg våket over og ikke overvåket, selv om det fører til en disiplinering av hva de kan uttale på nett.

Det samme fenomen viser seg også når det gjelder netthandel. Fordi også her deltar foreldrene i informantenes handlinger og sees på som noen som våker over. For det første har de yngste ikke kredittkort som man jo behøver og for det andre synes de fleste det er betryggende når foreldrene passer på. Ellers er de veldig bevisste på å handle på sider de føler er sikre, enten fordi andre har handlet der før eller fordi det er store kjeder som Nelly.com eller H&M, eller de sjekker sidene nøye, før de bruker de og passer på:

Jan, 17 år:” så passer jeg alltid på at det står TPS før jeg gir kredittnummeret ... for å vite at opplysningene mine ikke blir lagret”

Når det gjelder konkurranser er informantene veldig skeptiske og deltar ikke hvis de må gi fra seg personopplysninger.

Generelt mener de at man ikke skal gi fra seg personnummer, mobilnummer eller skrive hvor man bor. Men begrensningene for hva man kan si eller skrive på nett gjelder ikke bare direkte personopplysninger som nevnt ovenfor, men også opplysninger i videre forstand om en selv.

På spørsmål om hva informantene mener å være trygt å skrive eller hva man kan dele på nett gir Malin et svar som beskriver uttalelsene til flere andre:

Malin, 17 år: ”det er jo egentlig ingenting som er helt trygt å legge ut da, fordi jo mer folk vet om det, jo enklere kan de jo finne det og... og misbruke liksom, informasjonen om deg da. Så det er jo en risiko uansett hva du skriver egentlig. Men egentlig i dag er det vanskelig å ikke ha noe på nettet i det hele tatt da”

Denne uttalelsen beskriver godt hva ungdommene mener om hva som er trygt, fordi i utgangspunktet mener de at all informasjon kan komme på avveie, derfor passer de fleste på ikke å skrive om personlige ting eller følelser. På Facebook forteller de derfor ting som:

Janne, 17 år:” det er ikke mange som legger ut problemene sine... det er mer om man skal på kino eller butikken”

Eva, 17 år:” sånne hverdagslige ting som hva du liksom, om du kjeder deg eller...(ler) eller er sammen med venner og sånne ting, kose med hunden eller noe sånt”

De fleste informantene bekrefter at det er bare overfladiske ting som man kan si på Facebook for å føle seg trygg. I tillegg mener alle at det finnes begrensninger på hva man kan legge ut på nett.

Informantene nevner også at familieopplysninger ikke hører hjemme på nett, som Emma sier:

Emma, 15 år:”... familieopplysninger kanskje, eller sånne ting som har skjedd i familien. Eh, fordi det blir jo inn i familien, så det kan være inn i familien”

Det er også stor forskjell med hvem de deler informasjon, når de skal føle seg trygge. For eksempel mener de fleste at det er tryggere å dele informasjon med nære venner enn med bekjente eller fremmede. I tillegg til at de vet godt hvilke konsekvenser det kan få å legge ut bilder og at man derfor må være veldig forsiktig. Særlig ofte ble i denne sammenheng nevnt festbilder men også bilder av seg selv med lite klær på. Informantene nevnte at man må være påpasselig i å publisere informasjon eller bilder av andre. Men i alle sammenhenger gjelder eksemplene først og fremst Facebook. Dette er interessant med tanke på at Facebook i stor grad føles trygt sett i forhold til andre nettsted, fordi Facebook ikke er anonymt, men informasjonen som ligger ut kan knyttes til den rette personen. Selv om det finnes fakeprofiler på Facebook mener informantene at de fort oppdages og kan gjennomskues. Dette blir tydelig i det informantene i flere sammenhenger sammenlikner det tidligere nettstedet Nettby med Facebook på for eksempel denne måten:

Beate, 17 år:” [...] på Nettby så var det mye mer ... anonymt, man kunne hele... opplysninger om seg selv, utgi seg for å være andre og da, jeg tror det var mye sånn misbruk av siden, dem skulle jo sikkert bruke det som Facebook at venner skulle komme sammen men det var litt mer sånn at... ja, sånn, jeg tror det var på en måte litt mer sånn overgriper side da ... fordi det var mange som skrev til meg som jeg ikke kjente og det var litt ubehagelig”

Ingen av informantene hadde derimot kunnskap om beskyttelsesmekanismer utenom antivirusprogrammer og stenging av Facebookprofilen. Men guttene nevnte at det var viktig å oppdatere programmene hele tiden, dette ble ikke nevnt av jentene. Ingen hadde kunnskap om eventuelle innstillinger på datamaskinen som kunne beskytte dem.

4.2.3. Misbruk av opplysninger

På spørsmål om personlige opplysninger kan misbrukes var alle enige at det kan gjøres. Oftest ble det nevnt ID tyveri:

Eva, 17 år: ”ja det kan jo det, hvis du finner ut hvor noen bor så kan du jo, det er utrolig mye du kan gjøre med personopplysninger, du kan utgi deg for å være noen andre, det kan du lyve deg til”

Malin, 17 år: ”Du hører ofte at folk stjeler identiteten til andre og da blir det jo veldig alvorlig” [men] ”jeg tror alle tenker at, at det å få stjålet identiteten sin, at det skjer aldri med meg liksom. Men du er jo egentlig ikke trygg... når noen har navnet ditt, men det står jo i telefonkatalogen og, så det går jo egentlig ikke an å hindre at navnet ditt ligger da i offentligheten uansett.”

Selv om Malin ikke tenker på å være utsatt for ID-tyveri fordi hun i likhet med andre tenker at det skjer ikke henne, kommer hun fram til at hun egentlig er utsatt. Dette er et godt eksempel på høytenkning og viser hvordan enkelte informanter delvis ble mer reflektert og bevisstgjort på problematikken av misbruk av personopplysninger under intervjuene.

ID tyveri står for den største bekymringen informantene fortalte om misbruk gjennom fremmede. Men ingen hadde opplevd det selv, alle hadde bare hørt om det at det kunne skje og følte at det ikke skjer med dem

Når det gjelder misbruk gjennom nettjenester mener Malin:

Malin, 17 år: ”Det er jo mange som sier at de [personopplysningene] ikke skal misbrukes og at det kun er av sikkerhetsmessige årsaker at dem trenger personopplysningene dine, men når dem selger det, så ... så er det jo misbruk, så du har jo ikke gitt tillatelse”

Her måtte jeg gjøre oppmerksom på at de har gitt tillatelse til det for eksempel i Facebook og det ble tydelig at de fleste ikke hadde lest Facebook sin ”privacy policy”, selv om de visste en del av det som står der:

Jan, 17 år: ”De gir det til andre firma, for eksempel mail- adressen din, så sender de spam, det kom jo ut nylig at Facebook tjener masse penger på det”

Grunnen til at informantene ikke hadde lest ”privacy policy” i Facebook ble for eksempel forklart slik:

Julia, 14 år: ”du vet jo hva det dreier seg om da, så vi orker nå ikke lese hele..”

Emma, 15 år: ”vi vet jo at det står blant annet at Facebook har rett til å bruke våre bilder ... ja og sånne ting og at det er offisielt det vi legger ut, så vi har vel sagt ja til det da... ja men derfor passer vi på, i alle fall jeg da, ja”

Selv om informantene ikke vet nøyaktig hva som står der mener de å forholde seg så forsiktig at informasjonen ikke kan misbrukes.

Selv om ingen hadde opplevd ID tyveri eller føler seg misbrukt av Facebook kunne to av jentene fortelle at det ble lagt ut bilder av dem mot deres vilje. Begge følte det som ubehaglig, men gjorde ingenting videre med det unntatt å varsle personen som hadde lagt ut bildene. I begge tilfeller var det folk de ikke kjente som misbrakte bildene deres.

Når det gjelder misbruk gjennom venner mente særlig de yngste at opplysninger kunne misbrukes gjennom venner. Som eksempel ble det nevnt at to venninner kunne bli uvenner og krangle og der den ene kunne legge ut personlig og fortrolig informasjon om den andre. Dette ble bare nevnt som eksempler og ingen hadde opplevd det selv, men de har sett at andre har opplevd det.

På spørsmål om staten kunne misbruke opplysninger var det få som svarte direkte, de fleste svarte at de selv ikke hadde opplevd det. Bare Jan nevnte at misbruk fra stater ble tydelig i noen Wikileaksdokumenter og det var helt klart at stater misbrakte opplysninger. Samtidig ble det tydelig i forhold til overvåkning at informantene hadde sterke meninger om statlig misbruk som i forhold til datalagringsdirektivet som skal framstilles nedenfor.

4.2.4. Overvåkning

Overvåkning var et utydelig begrep for alle informantene. Dette ble tydelig i det de fleste på spørsmål om de blir eller føler seg overvåket, svarte at de ikke føler seg overvåket. Begrepet var sterkt knyttet til misbruk og hadde en negativ ladning for de fleste. Derfor ble overvåkning definert for alle informanter idet overvåkning måtte forstås som systematisk innsamling av informasjon til et visst formål, uavhengig av om formålet oppfattes som negativt eller positivt. Når det var avklart kom noen informanter med eksempler på det de mente var overvåkning etter overfor nevnte definisjon. Først og fremst nevnte de da overvåkning på Facebook i form av snoking, samtidig var det uenighet i hvorvidt det kunne oppfattes som overvåking som følgende uttalelser viser:

Eva, 17 år:” det er jo i så fall Facebook da, hvis du sjekker profilen til samme person ofte, så får du jo med hva som skjer da. Men det er jo ting som personen velger selv å legge ut da”

Janne, 17 år:” jeg vil ikke se på det som overvåkning. Hvis du hører for eksempel en ting på skolen eller noen venner sier, hun har gjort sånn, så kan det hende at du går på profilen og sjekker, eller om hun har lagt ut et bilde... det vil i så fall være et engangstilfelle”

Flere informanter tror at informasjonsinnsamlingen skjer på nett men ikke nødvendigvis blir misbrukt. Alle svarer at de ikke tenker over det å bli overvåket. Ingen av informantene føler at det hittil har hatt noen konsekvenser for dem og vet heller ikke om noen annen de kjenner har blitt overvåket. Selv om enkelte mener at man snoker når man går gjennom profiler og ser på

bilder. Men de fleste synes det er greit at andre gjør det på deres profil fordi de gjør det hos andre også. Pia mener også at folk kan få informasjon på gata:

Pia, 17 år: ”de kunne ha likeså greit ha sett det på gata som å se på bilde på Facebook, så hvis du ha en lukket profil og dem bare ser navnet ditt, så kunne de likeså greit ha hørt at noen ha sagt navnet ditt på gata og så ha dem sett det, da vet dem akkurat like mye”

Mens en annen mener:

Katharina, 16 år: ”du kan aldri vite hvem som hører på samtalen din... du kan jo liksom ikke være trygg i det virkelige liv heller”

Her blir det tydelig at noen informanter overser det aspektet at snoking på nett skjer uten deres tilstedeværelse, noe som må til i det virkelige livet. Andre derimot mener at man finner ut mye om andre via Facebook som man ellers ikke gjør i det virkelige liv. Men alle synes at det er et lite problem og bryr seg ikke. Samtidig fortalte Beate som tidligere sitert, at Nettby var et sted der man kunne utgi seg for å være hvem som helst og hun mente at det skjedde en god del misbruk av opplysninger på denne siden, til og med kaller hun siden for en overgriper side, noe hun selv opplevde som ubehagelig. Men hun er den eneste av informantene som fortalte om ubehagelige opplevelser på nett som kan ses i sammenheng med snoking og overgrep fordi andre kunne bli for nærgående.

Når det gjelder innsamling av informasjon via Facebook visste informantene at Facebook samler informasjon, men var usikre på om denne innsamlingen kan ses som overvåking og som enkelte mente ville det være det samme for dem fordi de føler det ikke som overvåkning. Så generelt kan det sies at informantene føler overvåkning slik at de ikke tenker over det. I forhold til resten av intervjuet ble spørsmål om overvåkning av egen person bare nølende besvart av de fleste, noe som tyder på at informantene hadde gjort seg lite tanker rundt en slik problematikk. Grunnen til det kan ligge i oppfatningen at man selv legger ut hva andre kan se på Facebook og at man vil at andre kan se det:

Lisa, 16 år: ”jeg velger jo selv hva jeg vil legge ut og da..ja, jeg føler at det er mitt valg hva jeg vil legge ut, så da får jeg se hva jeg vil, jeg vil jo bare legge ut det jeg vil at andre skal se.. jeg skriver aldri personlig på Facebook, for jeg vet at det er andre som kan lese det fordi de ikke er venner av meg... så jeg skriver aldri noe sånn veldig personlig på Facebook”

Samtidig blir det synlig at informantene tar sine forholdsregler i det de ikke legger ut alt, men de kobler det ikke selv til tanken at det skjer fordi de blir overvåket av andre. Det er heller i den forstand at uvedkommende ikke skal få tak i deres informasjon. Men de er heller ikke klar over ”cookies” som brukes for å spre informasjons videre til uvedkommende. Hva som er årsak for denne diskrepansen forblir utydelig. Det kan tenkes at begrepet overvåkning har til

tross for overfor nevnte definisjon en svært negativ ladning og at informantene ikke vil betegne ovenfor nevnte praksiser for overvåkning. Men det kan også være slik at de i utgangspunktet automatisk handler så kontrollert at de ikke har behov for å tenke på overvåkning. Som nevnt ovenfor har intervjueren ikke gjort oppmerksom på denne problematikken under intervjuet. Divergensen mellom syn og praksis forblir dermed uavklart.

Annerledes stilte det seg derimot når det gjelder datalagringsdirektivet:

Emma, 15 år: ”og nå i denne verden i dag i 2011, så må jo noen samtaler foregå langt, med lange avstander, så da blir det jo greit å kunne skrive og sende, og mottakeren kan lese denne e-posten når dem vil, så... ja så at det blir mellom to personer... så at det blir lagret og sånne ting, at noen andre skal få vite det, jeg vet ikke, det blir litt sånn, litt negativt kanskje”[...]”ja det blir jo det samme som hvis noen skal sjekke alle for eksempel telefonsamtaler på mobilen, når dem er sendt og til hvem, det blir jo, du vil jo ikke at noen skal ha oversikt over når du ringer og sånn, det blir jo privat”

Denne oppfatningen ble delt av flere og negative holdninger overfor dette direktivet ble nevnt i flere andre sammenhenger under intervjuene. Her må det gjøres oppmerksom på at intervjuene ble gjort i tiden da direktivet ble diskutert i alle medier og at det foregikk en sterk mobilisering imot direktivet på for eksempel Facebook. Dette kan ha sterk innflytelse på informantenes meningsdannelse. Mobiliseringen mot datalagringsdirektivet på Facebook kan virke ironisk. Det er ironisk fordi det demonstreres på et nettsted som bruker informasjonsinnsamling til sine egne formål uten at brukeren har kunnskap om eller kjenner til konsekvensene av dette, og på denne måten går inn i folks privatliv på lik linje som datalagringsdirektivet. Denne sammenhengen ble fullstendig oversett av informantene og gjør tydelig hvor lite bevisste de er i forhold til bruken av data gjennom Facebook, selv om de mener at de er det.

4.2.5. Oppsummering for bruk av personopplysninger

Informantenes bruk av personopplysninger virker i stor grad kontrollert. De stenger både profilene og passer veldig godt på at de ikke blir for personlig på nett. I stedet gir de helst fra seg overfladisk informasjon. Dette står i kontrast til det Simonis (2009) hevder, nemlig at grensene for vår skam forskyves når det private blir offentliggjort på nett slik det på mange måter gjøres i dag, fordi informantene i liten grad offentliggjør det private. Samtidig legger de fleste ut bilder av seg selv og enkelte blogger om sine interesser. Dette kan godt ses som det Simonis kaller for narsissistiske trekk fordi man vil vise seg fram gjennom slike handlinger. Samtidig har informantene en sterk bevissthet om hvordan de framstiller seg og hva som kan bli eventuelle konsekvenser. Dermed legger de ikke ut bilder som kan bli kompromitterende. Det viser seg at kunnskap gjennom ”nettvet”- opplæring fører til bevisste holdninger som

Dunkels (2009) og Palfrey og Gasser (2008) anbefaler, og viser her sin virkning. Fordi som nevnt tidligere har alle ungdommer unntatt en deltatt i en eller annen form for slik opplæring. Det kan godt tenkes at selve undersøkelsen med ungdommer uten slik opplæring eller voksne ville vise til helt andre resultater. Faren for å utlevere seg selv er liten for denne gruppen informanter, fordi konsekvensene av publisering av materiell er kjent i stor grad om enn ikke fullt ut. Omgangen med personopplysninger viser seg å være reflektert i de fleste sammenhenger. Når informantene føler seg usikre i det de gjør, spør de andre til råds som for eksempel ved netthandling. Samtidig viser det seg at det er et stort kunnskapshull når det gjelder beskyttelsesmekanismer gjennom andre alternativer enn det å passe på hva man legger ut på nett. Det viser seg også at kommersielle interesser som for eksempel hos Facebook har liten innvirkning på informantenes bruk av nett. Her bryr de seg mindre om eventuelle konsekvenser av gitte personopplysninger enn om andre brukere kan få tak i deres opplysninger, som for eksempel gjennom ”cookies”. Også i denne sammenhengen viser seg en diskrepans fordi informantene ikke har eller bare i svært liten grad har opplevd misbruk av personopplysninger gjennom andre brukere, men mener at det er i forhold til dette mest viktig å forholde seg kontrollert når det gjelder å gi personopplysninger. Samtidig vet de at kommersielle tjenester bruker deres opplysninger til egen fortjeneste, noe som de i utgangspunktet mener ikke er riktig, men her bryr de seg i mye mindre grad om konsekvensene i bruken av personopplysninger. Grunnen til denne diskrepansen er også her uklart på grunn av ovenfor nevnte problematikk av divergerende svar og i forhold til etiske utfordringer. Samtidig er de helt tydelige på hva de mener om datalagringsdirektivet. Her føler de at deres privatliv blir innskrenket og vil ikke ha en slik form for overvåkning. Hvordan informantene opplever overvåkning vil derfor være avhengig av hvor de blir overvåket, i det offentlige eller det private rom. Foreldrenes overvåkning oppleves som å bli våket over og ses ikke som overvåkning, mens en statlig overvåkning i form av datalagringsdirektivet oppleves som overvåkning og feil. Samtidig oppleves ikke overvåkning fra kommersielle tjenester som overvåkning, dermed blir ikke all offentlig overvåkning opplevd som overvåkning.

4.3. Nettet som sosialt rom

Internett som sosialt rom oppfattes som stort og globalt og skummelt:

Eva, 17 år: ”jeg kan jo si at det er nesten det største samfunnet fordi det er jo hele verden, men samfunnet utenfor nettet er jo heller en liten gruppe (ler)”

Malin, 17 år: ”det er jo et samfunn liksom som andre samfunn men det er... et veldig skummelt samfunn fordi du har aldri... eller som oftes direkte kontakt med folk og du kan være anonym, eh, eller tilnærmet anonym da og da kan det jo hende at du tør å gjøre ting som du ikke hadde tørt hvis du hadde snakket i virkeligheten”

Samtidig mener flere at det er store forskjeller mellom det virkelige samfunn og nettsamfunn, fordi man stort sett ikke ser folk ansikt til ansikt, selv om det er flere som bruker Skype og webkamera som gir mulighet for å se hverandre. Til tross for dette ses anonymiteten på nettet som et problem. Som nevnt tidligere er flere bekymret for at man kan utgi seg for å være noen annen:

Jan, 17 år: ”hvis det er anonymt så kan du jo eh, på mange måter oppføre deg på helt andre måter, du vet ikke hva som er konsekvensene”

Samtidig oppfattes nettet som sosialt rom positivt fordi man kan holde kontakt med folk langt unna.

Ved samtalen rundt nettet som sosialt rom var det tydelig at det måtte skilles mellom egne erfaringer og generell kunnskap og oppfatninger om nett, fordi de egne opplevelsene ikke var de samme som man gjerne hører om i mediene. For eksempel har alle bare en lukket profil på Facebook som bare er tilgjengelig for venner, det vil si at de kjenner alle de har kontakt med og anonymiteten er utelukket. De fleste nevner at de ikke har kontakt med fremmede på nett og om de har det er det gjennom spill der deltakerne sitter fordelt over hele verden og gjør et møte i det virkelige liv umulig. Det var heller ikke noen som hadde møtt fremmede på nettet for deretter å møtes i det virkelige liv. Kontakten på nett er i hovedsak med kjente. Dette viser seg også i forhold til nettidentiteten.

4.3.1. Identiteten på nett

Alle informanter mener at de er samme person på nett som i det virkelige liv. Det vil si de kan være forskjellige i den grad at de inntar ulike roller som de ellers også gjør i det virkelige liv.

Dette viser seg å gi ulike utfordringer:

Eva, 17 år: ”men jeg tror kanskje at, jeg er jo ikke helt den samme personen i forhold til alle slags folk du er sammen med, du er forskjellig når du er med venner og når du er med familie og slikt og i sammenheng du er i, men jeg tror liksom på Facebook kommer på en måte litt av alle sidene fram da, med helst bilder. Da kan jo komme fram bilder når du er sammen med familie og når du er på fest... så da tror jeg det kommer litt fram av alle sidene og da kan det være litt skummelt også da... det er ikke sikkert at alle, alle i slekta ser alle bilder som ligger der, eller familie også... men så vil du kanskje ikke at dem skal vite at du har noe å skjule heller da, det er jo kanskje derfor du legger dem ut”

At man må ha samme identitet er også et resultat av at de fleste er godt kjent med dem de møter på nettet, til vanlig er det de samme personene på nett som i det virkelige livet. Men informantene kan i møte med mindre kjente unngå for eksempel å nevne alderen sin, dette

gjelder særlig de yngre informantene og alle informanter nevner alderen som den hyppigste måten å utelate informasjon om seg selv på. At de dikter opp informasjon er det bare en som sier, men også her er det informasjon om seg selv som ikke rører ved selve kjernen av identiteten. Generelt mener informantene at alvorligheten i forhold til konsekvensene av det de dikter opp er ulik:

Eva, 17 år: ”...så hvis du dikter opp opplysninger om deg selv, for eksempel alder, så kan jo det være alvorlig eh, enn om du dikter opp helt sånne, hva du gjør akkurat nå eller at du kommenterer en som skriver en kommentar, så mener du det motsatte”

Selv om de mener at de selv er seg selv, så mener enkelte at andre kan framstille seg ulik deres identitet i det virkelige liv. De mener også at mange ordner seg fakeprofiler og så nevner de fleste at man kan være tøffere på nett enn i det virkelige liv som det skal vises nedenfor.

4.3.3. Nettets muligheter som sosialt rom i forhold til det virkelige liv

Ved siden av at nettet gir mulighet til å ha kontakt med folk som bor langt unna, gir det også mulighet for å møtes oftere siden det av og til er vanskelig å besøke hverandre fordi skolehverdagen tar mye tid. Her legges skylden for økt nettaktivitet på skolehverdagen som har blitt mer med økende alder og ikke selve nettbruken. På spørsmål om nettet har redusert samværet med venner svarer Beate:

Beate, 17 år: ”jeg syns ikke det fordi vi er såpass ung og på en måte har levd mer med internett, men det kan hende at det føles slik for eldre da, at de har kuttet kontakt ved å bruke nettet til å få kontakt isteden”

Andre mener at samværet har økt gjennom nettet fordi ellers ville de hatt mye mindre kontakt siden det tar tid å besøke hverandre.

Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt nettet har erstattet andre sosiale rom i samfunnet viser følgende samtale at muligheten for overvåkning er bedre på nettet enn i det virkelige liv:

Monika, 16 år: ”det er nå fordi du ser hva vennene dine, ja skriver, hva, hva dem skriver gjerne, hva dem holder på med og det er jo ofte det folk er interessert i, folk du kjenner og... ja, folk er ofte interessert i... i folk dem kjenner (ler) så”

Intervjuer: ”men det kunne dem jo også i det virkelige liv og da kunne dem spørre”

Monika: ”ja men, det er ikke anonymt på en måte, dem kan spionere uten å, ja uten å avsløre seg selv på en måte”

Intervjueren: ”så det skjer overvåkning på nett, selv om du ikke opplever det sånn, så du vet at det skjer”

Monika: ”ja”

Nettet som sosialt rom gir dermed overvåkningsmuligheter som er annerledes enn i det virkelige sosiale rom. Her viste det seg å være interessant at et slikt eksempel ikke ble nevnt ved spørsmålet om overvåkning fordi det er helt tydelig at informanten mente at det er overvåkning.

Andre muligheter som nettet som sosialt rom gir er at man lettere får tak i folk, men det erstatter ikke det å møtes i det virkelige liv fordi:

Amalie, 17 år: ”nei det er jo ikke det samme, det er jo ikke, så når jeg taler med [sier navn på en venninne] på Facebook så blir det ikke det samme hvis jeg møter henne på kiosken for eksempel, det er forskjell... nei det blir nå hvis du vil fortelle noe og ikke gidder å skrive alt da, så blir det nå mindre vi kan dele for eksempel”

Lisa, 16 år ”du mister jo en del sosialt da, hvis du bare sitter på Facebook og... snakker med folk der, fordi du går jo glipp av mye opplevelser der. Jeg ser i alle fall på det sånn, men det er jo også kjekt det da fordi du kan avtale, møtes og alt kan foregå på Facebook... men det blir jo egentlig korte samtaler på Facebook. Det blir sånn enkelte ord, det er ikke sånn mye fordypning, du snakker på en måte ikke ordentlig med noen, føler jeg i all fall, det er jo chatting ikke snakking føler jeg i alle fall.”

Videre mener enkelte informanter at nettet øker kunnskapen ikke bare gjennom informasjonsleting men også gjennom å være et sosialt rom, fordi de lærer av hverandre. Derfor mener for eksempel Monika (16 år) at hun lærer mest om geografi fordi hun møter folk fra ulike deler av verden. Hun er en av få jenter som spiller på nett. Mens Lise (14 år) mener at språkkunnskapen øker gjennom nettbruken og samtaler med andre.

Nettet som sosialt rom gir også mulighet for å komme seg bort fra det virkelige liv, fordi det gir mulighet for å:

Liv, 14 år: ”drømme seg bort, fordi du trenger liksom ikke være deg selv for å si det sånn, på alle mulige vis, hvis du ikke har det så bra en dag, så går det an å fare liksom. Sier et slikt forum om ting som interesserer deg, om bøker, filmer et eller annet, og diskuterer det da og komme deg unna det som ikke er artig, prøve liksom løfte humøret... drømme litt unna virkeligheten, tenker bare på noe annet slik”

Men ikke alle ser nettet som en slik positiv utvidelse. Bjørnar mener at det er et savn at man ikke kan ta på folk via nett, ikke kan berøre hverandre og han syns i likhet med de fleste andre at man er tøffere på nett fordi:

Bjørnar, 14 år: ”du blir tøffere på nett... fordi du ser liksom ikke personen face to face på en måte... man føler seg vel mer beskyttet på grunn av at du ikke har personen foran deg, bare en skjerm..”

Som nevnt tidligere er det en helt vanlig oppfatning at folk er tøffere på nett enn i det virkelige liv. Dermed oppfattes også mobbing som et større problem. Flere mener at de selv er tøffere i måten de kommuniserer på, men allikevel ikke slemme med andre. De fleste opplever at andre kan være tøffe og krangle, særlig ble dette fortalt av de yngre informantene.

4.3.4. Deltakelse på nett

Når det gjelder deltakelse på nett i form av kommentarer eller debatter skjer det først og fremst gjennom å være medlem på sosiale nettsteder som Facebook. Her kommenterer informantene i hovedsak bilder til hverandre. De skriver sjelden kommentarer på andre nettsteder som for eksempel i aviser, her ble det ofte nevnt VG, eller deltar i debatter. Som nevnt tidligere er det enkelte som blogger. En annen form for deltakelse er det å legge ut eget produsert materiell som egne sanger eller filmer der informantene også får tilbakemelding gjennom kommentarer.

De syns også at det er viktig å delta gjennom å få informasjon gjennom nettet. De fleste leser nettaviser og syns det er viktig å være oppdaterte på nyhetene. Her foretrekker de nettet foran andre medier fordi det alltid er oppdatert og kan leses når det passer. De syns også at det er viktig å lese hva folk mener for selv å danne seg en mening. Informantene mener også at nettet inviterer til deltakelse i samfunnet:

Liv, 14 år: ”på Facebook er det DLD datalagringsdirektivgreie, det er jo noe jeg egentlig føler at jeg ikke vet så mye om men alle sier at du skal være imot det, men jeg vet egentlig ikke hva det er fordi det står så avansert... ja det er så mange som inviterer til aksjon i [nevner navnet på en by] de inviterer jo folk der som er imot det da, så det er jo, det er jo en måte å spre det budskapet på gjennom samfunnet så at flest mulig kommer”

Andre mener også at det er lett å invitere til arrangementer som for eksempel bursdagsfeiringer for å få flest mulig til å komme.

En annen måte å delta på kan være opprop til underskriftaksjoner:

Adele, 13 år: ”hvis du for eksempel hvis du, dem har sluttet å lage is da eller noe sånt for eksempel, så kan folk lage Facebookgrupper og så kan så mange melde seg på og så skal den personen som laga gruppen si til produsenten for å få tilbake den isen da, for eksempel”

Men også i forhold til kommersielle interesser er nettet viktig. For det første når organisasjoner flere for eksempel nevnes Redd Barna som via reklame får fram hva de står for eller som et annet eksempel:

Benjamin, 16 år: ”... svært mange bedrifter har Facebook og tiltrekker seg mer fans fordi det er så stor arena, ehm særlig mange har begynt å bruke Facebook til reklamene sine, eh, jeg tror de har skjønnet at, ... fordi Facebook er så stort og globalt at det er lett for dem å tiltrekke seg en målgruppe eller hva jeg skal si”

Men også politisk deltakelse ble nevnt:

Jan, 17 år: ”du så det nå i revolusjonene i Midtøsten og Nordafrika, da ble jo internett brukt, Twitter og Facebook til å organisere demonstrasjonene... du ser jo hvor bra det hjelper til, både Egypt og Tunisia falt jo”

Dermed kan det sies at informantene deltar på nett om enn på ulike måter og ulik grad. Få deltar politisk på nett i det de er medlemmer av organisasjoner eller ytrer seg politisk. Men de vet at de har muligheten og at andre gjør det. Samtidig deltar de delvis i demokratiske prosesser når de bruker nettet til informasjonskilde og meningsdannelse som eksempelet av datalagringsdirektivet gjorde tydelig. De deltar også gjennom bloggskrivning og i det de legger ut eget produsert materiell.

4.3.4. Ytringsfrihet

Når det gjelder ytringsfrihet er meningene delte. Noen mener at man har full ytringsfrihet på grunn av anonymiteten mens andre mener at man har det men at det har konsekvenser. De fleste ser begrensninger:

Katharina, 16 år: ”du kan fort bli liksom forfulgt og sånn når du, hvis du sier noe som motsi dem”

De mener også at:

Mia, 14 år: ”jeg mener liksom at det man ikke kan si face to face til noen det skal heller ikke skrives”

Emma, 15 år: ”du har jo sjansen, ja hvis du har tilgang til nett, du kan si, det er enklere å si meningen sin ... Eh ja fordi da kan du jo ikke, det trenger du jo absolutt hvis du vil si og vil ytre deg, så trenger du jo ikke, da er det jo ikke sikkert at folk vet hvordan du er, hvordan du ser ut og sånn, så da kan folk vite, da får folk med seg sånn han eller hun sa det, ok liksom uten at den trenger å dømme noen for religion da... det blir lett sånn uavhengig, folk får med seg meninger allikevel, det blir jo bedre på en måte”

Informantene mener at vanlig folkeskikk setter begrensninger. Dermed er det begrensninger gjennom folkeskikken og myndighetene. Samtidig mener noen for eksempel at:

Monika, 16 år: ”alle sammen får lov til å si hva dem vil ja, eh, men det er vanskelig å kontrollere av myndighetene, de får ikke kontrollere nettet som dem får til ellers da, så... det er lettere for dem som ikke kan si noe å si det der ... Fordi ... selv om myndighetene sperrer nettet så finnes det veier utenom”

Ved siden av skillet mellom meninger og folkeskikk går det også et skille gjennom det å være anonym eller ikke. Flere mener at man kan si det meste så lenge man er anonym, men ikke lenger når det kan knyttes en identitet opp mot deg.

De ser en fullstendig ytringsfrihet ikke uten videre som positiv fordi den også kan være for åpen og dermed som problematisk:

Benjamin, 16 år: ”[...]for eksempel Wikileaks legger jo ut alt, ja, det er jo dokument som ingen skal få se og så kan alle få se det”

4.3.5. Nettet som rom for demokrati

Ovenfor ble det vist at informantene er veldig delaktige på nettet om enn på ulike måter. På spørsmål om nettet er et demokratisk verktøy svarer de fleste ja, fordi man kan si sine

meninger selv om noen på en begrenset måte mener at nettet oppfordrer til deltakelse. De ser også nettet som hovedinformasjonskilde som de foretrekker foran andre informasjonskilder. Dermed oppfyller nettet tre kjennetegn av demokratiet: ytringsfrihet, informasjonskilde og deltakelse. Ut fra informantenes forståelse viser alle tre kjennetegn derimot sine begrensninger og de syns ikke at nettet nødvendigvis er bare positivt for demokratiet:

Malin, 17 år: ”fordi kanskje det er veldig enkelt å si at det er det men... en, for eksempel en forsker da kommer med sin mening om en viktig sak da som gjør at det, mange blir påvirket av det uten at det egentlig kommer fra en solid kilde. Så det kommer litt an på egentlig”

Og som Benjamin nevnte i tilfelle med Wikileaks kan det komme fram for mye informasjon. Mengden av informasjon kan også være et problem fordi man må sile ut. Dermed er det vel slik som Bjørnar sier:

Bjørnar, 14 år: ”det kan jo være ganske bra, tenker jeg men det kan også være ganske negativt, det kommer egentlig an på hvordan dem velger å bruke det”

At informantene oppfatter nettet som et rom for demokrati viser også eksemplene av mobiliseringen til revolusjonene i Midtøsten eller eksempelet av støttegrupper mot is leverandøren som nevnt ovenfor.

4.3.6. Oppsummering av nettet som sosialt rom

Det viser seg at nettet gir store muligheter og begrensninger i forhold til å være et sosialt rom. Muligheten for å uttale seg, si meningene sine ble opplevd som positivt. Men informantene er også klar over begrensningene som i stor grad ligger i at man skal oppføre seg etter god folkeskikk. De mener selv å gjøre det men ser at andre ikke gjør det. Når de nevner eksempler på dårlig folkeskikk gjelder det ikke dem selv men andre, det er andre som mobber og er slemme. Men som nevnt ovenfor mener de fleste å være tøffere på nett fordi de tør å si negative meninger i større grad.

De deltar selv ikke politisk men mener at nettet kan brukes som et demokratisk redskap i politikken, både når det gjelder storpolitikk som revolusjonene eller lokalpolitikk, opprop til demonstrasjoner i nærmiljøet.

Deltakelsen på nettet skjer på ulike måter, enten ved å kommentere, blogge eller legge ut materiell i form av bilder og i mindre grad filmer og musikk.

I tillegg ser de nettet som beste informasjonskilde selv om det byr på utfordringer i forhold til sann eller usann informasjon og at informasjonen kan være for omfattende.

Negative utfordringer nettet som sosialt rom kan by på som for eksempel møte med fremmede eller tilgang til uheldig materiell viser seg å være et mindre problem. De fortalte heller ikke om personlige utfordringer når det gjelder deres egen identitet, fordi de mener å være de samme på nett som i det virkelige liv. Dermed er overfor beskrevne begrensninger (se for eksempel Palfrey og Gasser 2008) et nokså lite problem. Ut fra gjøremålene på nett var ungdommene i liten grad utsatt for risikoene nevnt ovenfor og i mediene. Her forblir det et åpent spørsmål om det resulterer ut fra at informantene har lært om nettvett og er derfor forsiktige, eller om det kan være en tilfeldighet som bunner i utvalget av informanter. Men det kan også tenkes at problemet er mindre enn det blir framstilt i mediene, som antydte tidligere (Bjørkeng 2011, Dunkels 2009, Palfrey og Gasser 2008). Også her ville det være interessant å intervju informantene uten nettvetttopplæring for å få et svar. Det viser seg at informantene bruker nettets muligheter mindre enn det ble beskrevet ovenfor. Det var få som brukte nettet for kreative gjøremål, som musikkproduksjon eller for eksempel for å delta i offentlig debatt. Nettbruken viser seg i stor grad til å være begrenset til informasjonsleting og til kommunikasjon gjennom Facebook og spill. Selv om andre sosiale medier blir brukt, bestemmer disse gjøremål ungdommenes aktivitet på nett. Dermed kan det sies at nettet i praksis som rom for demokrati ikke blir brukt i sin helhet, men at det har liten innvirkning på hva ungdommene synes om nettet som et sosialt rom for demokrati, fordi de kjenner godt nettets potensial for demokrati, både dens muligheter og begrensninger.

5. Diskusjon

Ut fra ungdommenes praksiser på nett blir det fort tydelig at overvåkning ut fra Foucaults disiplineringsteori setter store begrensninger for informantenes gjøremål, selv om informantene er nølende med å kalle det for overvåking. Som nevnt tidligere gjøres det her ingen forskjell mellom panoptisk eller synoptisk overvåkning, fordi konsekvensene av begge vil være det samme, det vil si overvåkning fører til disiplinering av gjøremålene på nett. Det er som analysen viser heller ikke tydelig for informantene hvem som overvåker, om det er hele verden som kan se det man legger på nett eller om det er enkeltaktører, fordi informantene legger ulike meninger i begrepet og setter overvåkningspraksiser og syn i ulike kontekster. Derfor skal det her først og fremst diskuteres hvordan overvåkning fører til disiplinering og hvorvidt det kan ha innflytelse på ungdommens demokratiforståelse.

Når det gjelder disiplinering på nett viser ungdommene til en helt klar sammenheng mellom det å bli sett og det man legger ut på nettet. Dermed griper Foucaults ”blikk” inn i de fleste gjøremålene hos ungdom på nett.

Når ungdommene stenger profilene sine på Facebook begrunner de det med at de ikke vil at alle skal se de og få informasjon om dem. Det er bare venner som får tilgang, selv om venner er et vidt begrep siden både familie og foresatte ble tillagt. En videre disiplinering skjer i det ungdommene gjør helt tydelig at de ikke kan skrive alt de vil på Facebook. For det første nevnes det bilder der Facebook har tilskrevet seg alle rettighetene og den enkelte bruker av Facebook ikke lenger vet hva som skjer med bildene. Dette fører til at ungdommene har en bevisst holdning til hvilke bilder de legger ut, både av seg selv og andre. Mange ungdommer mener at de ikke kan skrive hva de vil, fordi ikke all informasjon skal være tilgjengelig for andre, det vil si heller ikke alle tillagte venner på Facebook. Her opplever enkelte at det kan være problematisk at det man kaller for venner også kan være foreldre eller sjefen. Dermed mener enkelte informanter at man ikke skal skrive noe som foreldrene ikke skal kunne lese. Men her oppleves foreldrene ikke som noen som overvåker dem men at foreldrene våker over. Foreldrene oppleves derfor som en beskyttelse uten at det har noen betydning for disiplineringen. Ungdommene disiplinere seg her på samme måte som om de blir overvåket, samtidig gjør de det tydelig at de ikke føler seg overvåket når de opplever det som å bli våket over.

Noen vet også at Facebook har tilgang til all informasjon og at dette også setter begrensninger for hva som kan skrives. Informantene er helt tydelige på at de ikke skriver om personlige ting på Facebook som følelser eller personopplysninger, noe som fører til at Facebook blir til et møtested med utveksling av overfladisk informasjon. Dermed må man se på Facebook som en plass der det utøves kontroll gjennom disiplinering, noe som har sin årsak i at Facebook er underlagt overvåkningspraksiser, med tanke på at noen systematisk samler informasjon til et visst formål. Men dette ser ungdommene ikke helt klart for seg, fordi de ville bare i noen tilfeller beskrive slike praksiser som overvåkning. Dermed er det en forskjell mellom syn og praksis. Her kan det nevnes at det også er en forskjell mellom hva ungdommene har opplevd selv og hva de har hørt om. Bare få forteller at de har opplevd misbruk av eget materiale de har lagt ut, samtidig har alle hørt om det.

Dette blir også synlig når det gjelder andre nettearenaer, som andre sosiale nettsteder eller handling på nett. Her viser det seg også at informantene er veldig påpasselige med bruk av personopplysninger, fordi de ikke vil at andre skal få tilgang til slike opplysninger. Også her er det ikke klart hvem de andre er, om det for eksempel menes andre nettaktører eller fremmede nettbrukere og er derfor situasjonsavhengig. Men det viser seg at ungdommene føler seg mer utrygge overfor andre jo mindre de er kjent med dem. Derfor føler de seg mest komfortable med nære venner. Ut fra det opplever de heller ikke å bli overvåket når andre sjekker deres profiler på Facebook. Forklaringen ligger her i at de mener å ha kontroll over det de legger ut og at de gjør det for at andre skal se det de legger ut. Her kan det underforstått ligge et negativt begrep av overvåkning i bunnen, fordi de opplever det ikke som overvåkning fordi informasjonen ikke ble misbrukt i deres øyne. Når informantene ser overvåkning i forhold til negative konsekvenser kan de ha vansker med å se hvordan overvåkning på for eksempel Facebook skal ses som overvåkning, så lenge de selv ikke har opplevd negative konsekvenser. Samtidig blir det tydelig at selv om informantene ikke bruker begrepet overvåkning, disiplinere de seg i stor grad i forhold til det de legger ut eller skriver og har et helt bevisst forhold til det. Dermed ble det klart at overvåkning gjennom panoptisk disiplinering i stor grad er tilstedeværende på nett og når det gjelder ungdommens bruk av nettet. Samtidig som det i liten grad ble kalt for overvåkning av ungdommene selv.

Men om det kalles for overvåkning eller ikke spiller mindre rolle når man ser på hvilke konsekvenser slik disiplinering har for demokratiforståelsen hos ungdom.

Oldenburg (1999) kjennetegner "the third places" gjennom ulike kriterier som: offentlige plasser som danner møtesteder for kommunikasjon og er derfor viktig for demokratiet. De kjennetegnes av lett tilgjengelighet gjennom nærhet, her både i tid og sted og nøytralitet fordi de gir plass til uformelle og intime relasjoner mellom mennesker og fordi det setter folk fri fra deres forpliktelser. Slike plasser er inkluderende fordi de ikke krever formelt medlemskap. Kommunikasjonen som er hovedaktiviteten på slike plasser kjennetegnes for eksempel av livlighet og er engasjerende og kan ofte være mer dramatisk enn på andre arenaer. Men det er viktig at slike plasser holder en lav profil og ikke reklamerer for seg selv for å opprettholde det Oldenburg kaller for en lekenhet. "Third places" gir mulighet for å diskutere ulike emner som for eksempel alt fra hverdagslige til politiske tema. De er også arena for å lære ting eller få ny kunnskap på. Slike plasser kjennetegnes også gjennom sine "regulars" som er mennesker som alltid er til stede på slike plasser for å gi dem stedets karakter.

Det er mange plasser som fungerer som "third places" i dag og Oldenburg selv gir mange eksempler på hvordan "third places" i dag ble realisert uten at internett ble nevnt (Oldenburg 2001). Når det her allikevel skal ses på internett som "third places" er det fordi nettet er en plass som danner et møtested utenfor arbeidsplassen/skolen og hjemmet for de fleste ungdommer i Norge.

Når man ser på ungdommens bruk av internett i denne undersøkelsen viser det seg at nettet kjennetegnes som en offentlig plass som danner et møtested for kommunikasjon. Denne kommunikasjonen kan virke veldig inkluderende med tanke på at det sjelden kreves formelt medlemskap og virker derfor lite ekskluderende. Det samme gjelder tilgjengelighet gjennom tid og sted. Men her må man være oppmerksom på at dette ikke gjelder alle mennesker fordi flere globalt sett ikke har tilgang til internett. I Norge derimot har de fleste tilgang, som denne undersøkelsen bekrefter.

Når det gjelder informantene hadde alle tilgang til nett både hjemme, på skolen og via mobiltelefonene, noe som innebærer at de har tilgang til nettet som sted og tid, hvor som helst og når som helst. På denne måten kan man si at nettet danner en plass som er lett tilgjengelig. Men når man ser på at Oldenburg også legger vekt på nærhet og her mener han fysisk nærhet, må det stilles spørsmål ved nettet som "third place". Det er også akkurat den fysiske nærheten som informantene nevner som problematisk ved nettet som rom for kommunikasjon, både fordi man ikke ser hverandre ansikt til ansikt og fordi man ikke kan ta på hverandre. Samtidig mener flere at først nevnte mangel på nærvær er et mindre problem når man bruker

nettkamera. Her blir det også fort tydelig at man ikke kan snakke på generelt grunnlag for å avgjøre om nettet er en "third place" eller ikke, fordi nettets muligheter er mangfoldige og forskjellige når det gjelder ulike arenaer, særlig når det gjelder formen for kommunikasjon. Kommunikasjon gjennom avisdebatter og muligheten for anonymisering tar et annet utgangspunkt enn om man diskuterer kommunikasjon gjennom ulike chattrom eller Facebook. Her blir det også reist spørsmål om uformelt medlemskap siden enkelte arenaer krever formelt medlemskap. Soukup (2006) kritiserer også at flere chattrom vil være organisert rundt bestemte temaer og derfor ikke oppfyller kriteriet av å kunne diskutere ulike emner.

Han kritiserer også at nettet generelt ikke er tilgjengelig for alle, noe som i denne undersøkelsen viser seg uproblematisk. Når man ser på ungdommenes meninger om nettet som et sosialt rom i forhold til virkelige sosiale rom, karakteriserer de nettet som stort og globalt og særlig praktisk for å holde kontakt med mennesker langt unna. Noe som de mener de ikke kunne hatt uten nettet. Ellers ser de nettet heller som en begrensning i forhold til å møte andre enn som en utvidelse. Dermed oppfyller nettet heller ikke kravet om nærhet i den forstand Oldenburg mener "third places" skal fungere. Tilgjengeligheten kjennetegnes ikke gjennom nærhet. Dette underbygges også når informantene mener de ikke kan si alt på nettet og at det man sier på nettet er mer overfladisk. De mener selv at det er lettere å prate om for eksempel følelser utenfor nettet. Samtidig må det her ses på at de fleste i hovedsak har kontakt med venner fra deres miljø på nett og dermed mennesker fra deres nær- eller som Oldenburg sier lokalmiljø. Det er som oftest venner fra skolen informantene har mest kontakt med. Dermed vil relasjonene også være ganske intime og uformelle siden man ofte treffer jevnaldrende i uformelle sammenhenger. Nettet kan også sette folk fri fra deres forpliktelser, som en jente fortalte gir det muligheter til å drømme seg bort. På denne måten kan nettet virke veldig inkluderende. Samtidig har flere tillagt familiemedlemmer på Facebook og blir derfor bundet til det Oldenburg kaller for "first place", nemlig hjemmet. Akkurat det skulle "third places" ikke være, istedenfor skulle de sette folk fri fra deres forpliktelser.

Internett kan derfor ikke omtales som et nøytralt møtested når man møter de samme mennesker på nett som man møter hjemme eller på skolen. Samtidig finnes det plasser på nett der man møter folk som ikke er til stede på andre arenaer i hverdagen. Når en informant forteller at hun rømmer fra hverdagen for å gå på sider hun er interessert i og dermed dukker under hverdagsproblemene viser det til plassen sin nøytralitet. Samtidig griper her inn Soukups ovenfor nevnte kritikk av at slike plasser ofte er organisert rundt et spesielt tema som

dermed setter begrensninger for friheten. Positivt derimot er at slike plasser ikke krever formelt medlemskap.

Selv om man ser på slike begrensninger mener flere informanter at deres kunnskap øker gjennom nettet både i debatter med andre og kunnskap de får i møte med andre. Eksempler er økt språkkunnskap eller geografisk kunnskap som nevnes av enkelte informanter. Her må man ikke minst huske at nettet også gir mye informasjon utenom sosiale arenaer.

Når det gjelder "regulars" så kan det godt tenkes at i sosiale nettverk som Facebook blir alle på en måte "regulars" i deres egen omgangskrets fordi Facebook som sosial arena ikke er lik for alle, alle har tillagt ulike venner og man kan ikke snakke om en felles plass. Når Oldenburg mener "regulars" er de personer som alltid er til stede og gir plassen sitt særpreg, vil imidlertid den enkelte på Facebook ikke ha samme rollen fordi det ikke er en fellesarena for alle. Men det kan tenkes at det finnes slike "regulars" i enkelte forum eller chattrom. Men her må det tas i betraktning at informantene i liten grad nevner å være på slike rom.

En annen kritikk til nettet kan rettes mot den manglende lave profil av flere nettstedet siden de fleste prøver å markedsføre seg for å tiltrekke seg flest mulig medlemmer. Flere nevner også at de er på Facebook fordi alle er på Facebook, noe som kan ha årsaken sin i slik markedsføring.

Ovenfor vises det tydelig at nettet oppfyller enkelte av kriteriene av det Oldenburg mener er karakteristisk for en "third place" samtidig som nettet viser til mange sider på nettet som står i strid med det Oldenburg mener. Men fram til nå ble det satt mest lys på de ytre mulighetene nettet gir i forhold til å være en "third place", som for eksempel tilgjengelighet, uformelt medlemskap og relasjoner, men det ble lite sagt om kommunikasjon som Oldenburg mener står sentralt for slike plasser og er avgjørende for demokratiet.

Oldenburg (1999) mener at kommunikasjonen skal være fri, leken, engasjerende og dramatisk, og det skal være mulighet for å diskutere alt fra egne problemer til verdens politikk. Utgangspunkt danner her i hovedsak Facebook fordi det er det sosiale nettstedet som alle informanter er medlem av og fordi det ble nevnt i nærmest alle sammenhenger av informantene selv. Selv om informantene til dels er medlemmer i andre sosiale nettrom. Dette blir også valgt for å avgrense nettet som sosialt rom fordi som det blir vist ovenfor viser seg Oldenburgs teori om "third place"s ulik på ulike arenaer på nett og nettet kan ikke ses i sin helhet for å drøfte hvorvidt det tilsvarer "third places".

Som framstilt ovenfor viser nettet til store begrensninger når det gjelder kommunikasjon. Selv om ungdommene ikke lyver på nett, eller tillegger seg en annen identitet, unnlater de å skrive alt på nett. Dette funnet finner også sin støtte hos Livingstone (2008) i det hun beskriver at ungdommene ikke sier alt om seg selv, men unnlater mye og at mye av det som kunne blitt sagt på nett fortsatt blir sagt utenfor. Både i hennes undersøkelse og denne undersøkelsen viser det seg at ungdommene har god kunnskap om hvordan de kan beskytte seg. Dette tydeliggjør at de disiplinere seg gjennom kontroll ut fra overvåkning. Dermed er plasser som for eksempel Facebook ikke fri når det gjelder kommunikasjon. De er heller ikke lekne eller engasjerende, men kan være dramatiske når informantene forteller at de føler å være tøffere på nett og dermed Facebook enn i det virkelige liv. Samtidig forteller flere at de føler at nettet gir mulighet for ytringsfrihet. Eksempler som har vært nevnt er at det er vanskelig å spore opp mennesker som sier sin mening, at man alltid vil finne veier for å unngå myndighetenes kontroll og at man til syvende og sist kan si hva man vil, men må da regne med tilsvarende konsekvenser. Dette blir mye sett i forhold til at nettet gir mulighet til anonymisering. Selv om informantene har dette syn på ytringsfrihet, viser de selv til en annen praksis i det de selv ikke på en ubegrenset måte sier hva de mener og føler. Dermed oppfyller informantene i sin kommunikasjonspraksis ikke det Oldenburg mener står sentralt for demokrati, nemlig fri kommunikasjon. Grunnen til dette finnes i at informantene blir overvåket, selv om de ikke kaller det for det, som vist ovenfor.

Overvåkning setter også begrensninger for deres deltakelse. Informantene deltar for eksempel ikke i debatter og konkurranser fordi særlig sist nevnte ofte krever personinformasjon de ikke er villig til å gi fra seg for ikke å bli misbrukt. Her står informantenes egen praksis i motsetning til deres oppfatning av nettet som rom for demokrati, fordi de mener at mulighetene for deltakelse er gode, selv om de færreste deltar selv. De fleste deltar bare gjennom Facebook på nett, og dens begrensninger ble framstilt ovenfor. Men de deltar når det gjelder å informere seg gjennom ulike kanaler på nett som for eksempel nettaviser.

Det blir tydelig at informantenes syn og praksis er svært divergerende når det gjelder nettet som rom for demokrati ut fra Oldenburgs teori. Samtidig viser det seg at nettet på grunn av den beskaffenhet og mulighetene den gir ikke tilsvarer Oldenburgs "third places". En grunn til det danner overvåkning på grunn av den kontrollerende disiplineringen informantene viser seg til å være underlagt og som fører til sterke begrensninger for nettet som et rom for demokratiutøvelse.

6. Konklusjon

I denne undersøkelsen ble informantenes bruk av nettet undersøkt og sammenliknet med tidligere forskning når det gjelder bruk av nettet. Her viste tidligere forskning til et større spekter av nettets muligheter og begrensninger enn informantene i denne undersøkelsen bruker nettet til. Felles derimot var bruken av Facebook. Her viste seg at informantene i denne undersøkelsen bruker Facebook på samme måte som bruken er framstilt i tidligere forskning. Undersøkelsen av nettbruken dannet grunnlag for diskusjonen rundt informantenes forståelse av nettet som et rom for sosialt samvær, og rom for demokrati og overvåkning. Her ble det undersøkt hvilket forhold informantene hadde til bruken av personopplysninger på nett, der det viste seg at informantene hadde et reflektert forhold til å gi fra seg personopplysninger i det de vernet seg på ulike måter mot misbruk av slike opplysninger. Årsaken til en slik reflektert holdning kan ligge i at informantene har lært om nettvett og dermed opparbeidet en bevisst holdning overfor slike opplysninger. Informantenes omgang med personopplysninger ble deretter sett i forhold til deres praksis og syn på nettet som arena for demokrati og overvåkning.

Når det gjelder oppgavens problemstilling: ”Hvordan forholder ungdommer seg på nett som arena for overvåkning, demokratiforståelse og sosialt samvær?” viser det seg et avvik mellom syn og praksis. Informantene synes for eksempel at nettet på mange måter må ses som rom for demokrati på grunn av at det gir mulighet for ytringsfrihet, deltakelse og informasjon. Men her må det nevnes at ytringsfriheten ikke ses som uproblematisk, fordi den ikke er fri for ulike konsekvenser. Når det gjelder egen praksis viser det seg at ytringsfriheten og deltakelse er innskrenket fordi informantene vet om misbruk av personopplysninger og er ikke villig til å utsette seg for et slikt misbruk. Men også her viser det seg uoverensstemmelser fordi informantene ikke er klar over hva som er grunnen til det. På den ene siden vil de ikke at noen får tilgang til uønskede opplysninger, men på den andre siden er de ikke sikre hvem det er som kan få tilgang til slike opplysninger. De tenker i liten grad på opplysninger til kommersielle formål som trussel, noe de utsetter seg selv for hver dag gjennom bruken av for eksempel Facebook. Samtidig er de redde for misbruk gjennom fremmede i form av for eksempel ID tyveri som de har hørt mye om, men ikke har opplevd selv. Ikke i noen av tilfellene vil de tenke på at det dreier seg om overvåkning. Selv om de i praksis forholder seg slik at overvåkningen blir minimert, det vil si de vil ikke at alle har tilgang til deres

opplysninger og de gir lite opplysninger fra seg. Til tross for dette må det fastslås at overvåkning om de selv kaller det eller ikke danner utgangspunkt for deres praksiser på nett.

Ut fra Foucaults teori om panoptisk disiplinering, er informantene i denne undersøkelsen i stor grad underlagt disiplinering når de ikke sier hva de kunne si på nett og dette på grunn av overvåkning.

I forhold til Oldenburgs teori om ”third places” viser det seg at nettet ikke oppfyller kravet til slike plasser, både på grunn av dens muligheter og begrensninger og ytre og indre forhold, der sist nevnte kommer til uttrykk gjennom mangel på kommunikasjon i den forstand Oldenburg mener er avgjørende for slike plasser. Kommunikasjonen er ikke fri, leken og engasjerende når man ikke sier hva man vil. Som vist er grunnen til denne mangelen å se i begrensninger som til en stor grad ligger i overvåkningspraksiser som fører til disiplinering, selv om dette ikke kan ses på som eneste årsak til at kommunikasjonen på nett ikke oppfyller kravene for demokrati ut fra Oldenburgs teori.

Ungdommens forståelse for demokrati i denne undersøkelsen og i forhold til overvåkning er derfor ulik når det gjelder syn og praksis. Samtidig må det tas hensyn til at ungdommene hadde et lite gjennomtenkt forhold til begrepet overvåkning og resultatet kunne kanskje ha vært annerledes hvis de hadde reflektert over dette begrepet på forhånd, fordi informantene da ville ha hatt mulighet for å sette begrepet i forhold til deres egne praksiser.

Denne undersøkelsen ble gjort med ungdommer som deltok i opplæring av nettvett og det kunne være interessant å gjennomføre liknende undersøkelse med ungdommer og voksne uten slik opplæring. For det første ville dette vise hvorvidt ungdommene var preget av slike opplæringskampanjer og for det andre gi et helhetlig bilde av forståelsen for nettet som rom for overvåkning og demokrati. Videre må det tas i betraktning at nettet er under rask og stor utvikling i likhet med samfunnet. Det kan tenkes at utfallet av denne undersøkelsen hadde vært annerledes om intervjuene ble gjennomført etter 22. juli. Slike hendelser kan ha stor innvirkning på ungdommenes bruk av nettet, særlig når det gjelder deltakelse og ytringsfrihet.

7. Litteratur

Andrejevic, Marc (2005): ”The work of Watching One Another: Lateral Surveillance, Risk, and Governance” I *Surveillance and Society* 2(4):479-497, hentet fra:

<http://www.surveillance-and-society.org> den 3.06.2011

Bjørkeng, Per Kristian (2011) *Nettkidsa. Barnas digitale hverdag*. Cappelen Damm AS

Bye, Ronald og Finn Sjøe (2008): *Overvåket*. Oslo: Gyldendal Akademiske

Datatilsynet, Utdanningsdirektoratet og Teknologirådet (2007): *Det er du som bestemmer... Tanker og fakter om personvern for deg fra 13-17*. hentet fra:

http://www.dubestemmer.no/filestore/Dokumenter/nb_Bokml/nb_Dubestemmer13-17.pdf
den: 05.10.2010

Duncan, E.R., Drew, E.S., Hodgons, J. og Sawyer, M.S. (2009): “Is my mum going hear this? Methodological and ethical challenges in qualitative health research with young people” in *Social Science & Medicine*, 69:1691-99

Dunkels, Elza (2009): *Vad gör unga på nätet?* Malmö: Gleerups Utbilding AB

Facebook, Retningslinjer for personvern (2011), hentet fra: <http://nb-no.facebook.com/privacy/explanation.php> den 6.4.2011

Facebooks Privacy Policy (2011) hentet fra: <http://www.facebook.com/policy.php>, den 27.5.2011

Foucault, Michel (1999): *Overvåkning og straff*. Oslo: Gyldendal

Fvn.no (2011): ”Nå skrur Facebook på sensuren” hentet fra:

<http://www.fvn.no/lokalt/kristiansand/article842161.ece> hentet den 10.03.2011

Garfinkel, Simson (2011): ”Software that can spy on you. Why did Mattel include technology that can encrypt and send data to and from your PC in its childrens CDD-ROMs?” hentet fra:

<http://www.salon.com/print.html?URL=/tech/col/garf/2000/06/15/broadcast> hentet den: 6.04.2011

Hammerlin, Joakim (2009): *Terrorindustrien* Oslo: Forlaget Manifest AS

Individ og integritet. Oslo: Departementets servicesenter. Informasjonsforvaltning, 2009. (NOU 2009:1)

IT avisen (2011). ”Alle kan se Facebook-bildene dine” hentet fra:

<http://www.itavisen.no/861312/alle-kan-se-facebook-bildene-dine/?id=861312&utskrift> den 27.01.2011

Kvale, Steiner og Svend Brinkmann (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Kvernmo, G. (2005): ”Intervju som metode- barn/unge som informanter” i: Howe, A., Høium, K., Kvernmo, G. og Ruud Knutsen: *Studenten som forsker i utdanning og yrke. Vitenskapelig tenkning og metodebruk*, 4:66-79

Livingstone, Sonia (2008): “Taking risky opportunities in youthful content creation: teenager`s use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression” I *New Media Society* 10:393-410

Lyon, David (1994): *The electronic Eye. The rise of surveillance society*. Cambridge: Polity Press

Lyon, David (2007): *Surveillance Studies. An Overview*. Cambridge: Polity Press

Macnaghten, Phil og Greg Meyers (2007): “Focus Groups” i Seale, Clive, Gobo, Giampietro, Gubrium F. Jaber og David Silverman (ed.) *Qualitative Research Practice*. London: SAGE Publications

Mathiesen, Thomas (1997): “The Viewer Society. Michel Foucault`s Panopticon Revisited”. *Theoretical Criminology*, 1 (2): 215-34

May, T. (2003): ”Interviewing: method and process. I *Social research: issues, methods and process*. Open University Press

Medietilsynet (2010): *Barn og digitale medier. Fakta om barn og unges bruk og opplevelse av digitale medier 2010*. Medietilsynet ,Trygg bruk

Meißelbach, Christoph (2009): *Web 2.0- Demokratie 3.0? Demokratische Potensiale des Internets*. Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft

Mishna, F., Beverly J.A. og Regehr, C. (2004):"Tapping the Perspectives of Children: Emerging Ethical Issues in Qualitative Research" *Qualitative Social Work*; 3:449-68

Moorstedt, Tobias (2008): *Jeffersons Erben. Wie die digitalen Medien die Politik verändern.* Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag

NESH (2006) Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi <http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/06> , hentet 8.04.2010

nrk.no (2011)"Appene kan overvåke deg" hentet fra:

http://www.nrk.no/nyheter/distikt/nrk_trondelag/1.7538900 den 8.03.2011

Oldenburg, Ray (1999): *The Great Good Places. Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons and other hangouts at the heart of a community.* Cambridge: Da Capo Press

Oldenburg, Ray red. (2001): *Celebrating the Third Places. Inspiring Stories about the "Great Good Places" at the Heart of Our Communities.* New York: Marlowe & Company

Orwell, George (1950): *1984.* Trondheim: Gyldendal Norsk Forlag

Palfrey, John og Urs Gasser (2008): *Generation Internet. Die Digital Natives: Wie sie leben, Was sie denken, Wie sie arbeiten.* München: Carl Hanser Verlag, Originaltittel: Born Digital

Qvortrup, Jens (1994) *Børn halv pris. Nordisk barndom i samfunnsperspektiv.* Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag

Rasch, Bjørn Erik (2004):"Innledning" i Miggaard, Knut og Bjørn Erik Rasch (red.): *Demokrati- vilkår og virkninger.* Bergen: Fagbokforlaget

Rasmussen, Terje (2007): *Kampen om internett* Oslo: Pax forlag AS

Ringdal, Kristen (2001): *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode.* Bergen: Fagbokforlaget Vignostad og Bjørke AS

Ryen, Anne (2002): *Det kvalitative intervju. Fra vitenskapsteori til feltarbeid.* Bergen: Fagbokforlaget Vignostad og Bjørke AS

Simons, Martin (2009) *Vom Zauber des Privaten. Was wir verlieren, wenn wir alles offenbaren.* Frankfurt am Main: Campus Verlag GmbH

Schartum, Dag Wiese (2010): „Overvåkning i en rettstat – Oversikt og innledende observasjoner” i Dag Wiese Schartum (red.): *Overvåkning i en rettstat*. Bergen: Fagbokforlaget

Skog Berit (2010): *Digitale trendsettere. Bruk av dataspill og sosiale medier blant deltagere på The Gathering 2010*. Rapport NTNU

Socialbakers (2011): hentet fra: <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/> den 27.05.2011

Soukup, Charles (2006): “Computer-mediated communication as a virtual third place: building Oldenburg’s great good places on the world wide web”. *New Media Society* 2006, 8:421-440

Staksrud, Elisabeth (2009) “Problematic conduct: juvenile delinquency on the internet” I Livingstone, Sonia og Leslie Haddon (2009) <*kids online*> *Opportunities and risks for children*. Bristol: The Policy Press. (Side 147-158)

Steinschaden, Jakob (2010) *Phänomen Facebook. Wie eine Websiete unser Leben auf den Kopf stellt*. Wien: Verlag Carl Ueberreuter

Thagaard, Tove (2003): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vignostad og Bjørke AS

Tveter, Øyvind (2011) ”Facebook selger telefonnummeret og adressen din” i *tv2.no*, hentet fra: <http://www.tv2.no/TV2/do/print> den 11.3.2011

TV2 (2011) ”Du blir overvåket av <Angry Birds>” hentet fra: <http://www.tv2.no/TV2/do/print> hentet den 10.01.2011

Udir (2006): ”Generell del“ i *Læreplanverket for kunnskapsløftet. Midlertidig utgave juni 2006*. Oslo: Utdanningsdirektoratet

http://www.udir.no/upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf

Wiedenbauer, Kathrin (2003): *Internet und Demokratie- Chancen und Grenzen des Netzes*. Norderstedt: GRIN Verlag

Zimmer, Michael (2011): ”Perspectives on Surveillance” hentet fra: <http://michaelzimmer.org/2007/06/20/perspectives-on-surveillance/> den 16.03.2011

8. Appendiks

1. Intervjuguide til individuelle intervju

Hvor gammel er du?

(Kjønn)

Bruk av nettet:

1. Har du tilgang til nett og i tilfelle hvor (hjemme, skolen)?
2. Hvor mye tid bruker du på nett hver dag?
3. Hva bruker du nettet til? (informasjon, kommunikasjon, spill, etc.)
4. Hva ville skjedd om du ikke hadde tilgang til nett over en tidsperiode?
5. På hvilken måte gir nettet deg informasjon i forhold til alternative informasjonskilder (leksikon, aviser TV)?
6. Hva slags informasjon er mest viktig for deg?
7. På hvilken måte bruker gutter og jenter nettet?
8. Hva tror du er grunnen til at jenter bruker nettet på en annen måte enn gutter?
9. På hvilken måte økes kunnskapen din gjennom nettet?
10. Hvilken kunnskap øker mest for deg?
11. Hvordan finner du ut om det du leser på nett er sant?

Personopplysninger:

1. Må du ofte gi fra deg personopplysninger for å få tilgang til enkelte nettsider?
2. Hvilke sider er det?
3. Har du blitt mer bevisst på bruken av personopplysninger etter å ha vært med på "Du bestemmer"-kampanjen?
4. Hvordan har bruken av personopplysninger forandret seg etter det?

5. Føler du deg trygg til å gi slike opplysninger fra deg?
6. Tror du at slike personopplysninger kan misbrukes?
7. I tilfelle ja på hvilken måte?
8. Når du deltar i et nettsamfunn, for eksempel Facebook, føler du at du kan dele informasjon om deg selv med andre på en ubegrenset måte?
9. Tror du at de som bruker nettet til kommunikasjon er mer utsatt for misbruk av opplysningene de gir fra seg enn andre nettbrukere? Hvis ja på hvilken måte?
10. Har du opplevd eller hørt at informasjon om deg eller andre har blitt misbrukt, og i så fall på hvilken måte?
11. Med hvem føler du deg trygg på å dele informasjon om deg selv?
12. Føler du deg overvåket på nett? Hvis ja, på hvilken måte?

Nettet som sosialt rom:

1. Hvordan tror du at nettsamfunn som for eksempel Facebook erstatter sosiale rom i samfunnet?
2. Har nettbruken redusert samværet med venner i det virkelige liv?
3. Føler du at det er lettere å prate med folk/venner på nett og hvis ja hvorfor?
4. Mener du at anonymisering på nett fører til at folk tør mer å si hva de mener og i så fall hvorfor/hvorfor ikke?
5. Hva tror du er grunnen til at folk blogger om sine egne liv og samfunnsrelaterte tema?
6. Hvorfor vil flere ha så mange venner på Facebook som mulig og hvorfor brukes det så mye?
7. Deltar du i debatter, skriver kommentarer på nett, eller svarer på undersøkelser? Og i så fall hvor og når?
8. Føler du at du kan uttale deg fritt på nett om det du ønsker eller finnes det begrensninger avhengig av hvor du uttaler deg? Hvor ligger begrensningene?

9. På hvilken måte tror du at nettet kan brukes for å fremme enkeltes eller organisasjoners interesse?

10. Hvilke aktiviteter på nettet tror du er viktig for samfunnet?

11. Kan nettet brukes som demokratisk rom og verktøy? Hvis ja, på hvilken måte?

11. Er det noe annet du vil si som ikke ble nevnt før?

Takk for intervjuet

Temaguide til gruppeintervjuene

Bruk av internett:

1. Hva gjør dere på nett?- og er det forskjell mellom bruken av nettet på skolen, hjemme, alene eller sammen med andre?

-Spill, kommunikasjon, informasjonsleting, møte venner ...

2. Er internettbruken lik for alle ungdommer eller finnes det forskjeller mellom for eksempel gutter og jenter eller andre kategorier. Hvem vil dere si at internettbruken er forskjellig fra og hva er forskjellig?

aldersgrupper, interessegrupper...

Personopplysninger, selvbestemmelse, trygghet og misbruk:

3. Gjennom skolen har dere deltatt i ”Du bestemmer”- kampanjen, har dere forandret internettbruken etter det? I tilfelle ja, på hvilken måte?

-Personopplysninger, forsiktighet

4. Hva (om noe) vil dere si er for personlig til å dele på nett? Og finnes det forskjeller med hvem dere deltar informasjon?

-venner, familie, fremmede

5. Noen steder på internett får dere selv bestemme hvordan deres personlige opplysninger brukes og spres. Noen beskyttelsesmekanismer kan dere installere i egen maskin slik at de gjelder overalt. Hvilke slike selvbestemmelsesmåter kommer dere på? Hva bruker dere av slike selvbestemmelsesmåter?

Facebook- innstillinger, verne mot cookies ...

6. På hvilke måter mener dere at deres personlige opplysninger kan misbrukes og hvem vil dere si er mulige misbrukere av slike opplysninger?

Marketing, staten, venner, fremmede, ... facebook som aktør

7. Føler dere selv å være trygge på nettet? Hvis ja, hva er grunnen at dere føler trygghet?

Ulike sammenhenger: facebook, handling, konkurranser ...

8. Føler dere å bli overvåket på nett eller overvåker andre? Og i så fall på hvilken måte?

Snooking, ... venner, fremmede, overvåkning via facebook, innsamling av informasjon til markedsføring

Hvis de føler det, hvilke konsekvenser har det?

Nettet som sosialt rom, muligheter og begrensninger:

9. Mener dere at nettet er et sosialt rom i likhet med andre sosiale rom i samfunnet? Hvor ligger eventuelle forskjeller?

Identitet, fortrolighet, gjøremål, måten å omgås på, språk, kommunikasjonsmåte, hva gjør dere sammen på nett, som dere ikke gjør sammen i virkeligheten, eller omvendt?

10. Hva slags informasjon føler dere flyter friest på nett og hvilken informasjon flyter friest på andre typer møteplasser?

11. Kan dere gi eksempler på at dere eller andre tilbakeholder eller oppdikter informasjon på nett?

12. Hvordan vet dere at informasjonen på nett er sant/usant?

13. Skriver dere bloggere, deltar i debatter eller gir kommentarer? Hvorfor/hvorfor ikke?

14. Hva tror dere er viktig av det som foregår på nettet for samfunnet?

-informasjon, kommunikasjon, politisk organisering....

15. På hvilken måte kan nettet føre til demokrati, eller være et demokratisk redskap? Gi eksempler?

-ytringsfrihet, politisk organisering, informasjonsspredning informasjonsmangfold (kan også være problematisk på grunn av mengden), deltakelses mulighet for alle...

16. Har dere flere spørsmål eller vil dere si noe som ikke ble sagt?

Takk for intervjuet

Joanna Bjørgum
6680 Halsanaustan

Informasjon til informantene og deres foresatte om undersøkelsen av: "Nettet som felt for demokrati og overvåkning. Ungdommens syn og praksis"

Hei,

Jeg er masterstudent i sosiologi ved NTNU i Trondheim. I denne forbindelse skriver jeg en masteroppgave om internettet som felt for demokrati og overvåkning. Jeg skal belyse dette tema ut fra ungdommens syn og praksis og vil i denne sammenhengen intervju ungdommer i alderen 13-17år.

Intervjuene skal gjennomføres som gruppe- og individuelle intervjuer. Målet med intervjuene er å få kunnskap om ungdommers praksis på nett og hvordan de mener at deres personvern ivaretas i forhold til å gi personlige opplysninger på enkelte nettarenaer. Videre skal det spørres om hvorvidt og på hvilken måte de føler å kunne bestemme selv over egne personopplysninger og hva de ser som eventuelle utfordringer i forhold til dette. Et annet tema som tas opp i intervjuene vil være på hvilken måte internett oppfattes som et sosialt rom med rommets begrensninger og muligheter og i forhold til ikke-virtuelle sosiale rom.

Deltakelse er basert på både ungdommenes og foresattes tillatelse. Under intervjuet har ungdommen selv full kontroll over hva som meddeles og hvilke spørsmål som besvares/ikke besvares. I tillegg vil jeg som intervjuer passe på at vi ikke kommer inn på sensitive tema ettersom slike tema vil falle utenfor oppgavens rammer. Intervjuene vil bli tatt opp med lydopptaker og deretter transkribert. Materialet vil bli analysert i anonymisert form, slik at informantene ikke kan bli identifisert. Det vil dermed ikke være mulig å gjenkjenne informanten ut fra den publiserte masteroppgaven. Opptakene og transkripsjonen makuleres etter bestått mastereksamen.

Ved spørsmål tar kontakt via e-post: joanna.bjoergum@svorka.net

Ungdommene som kan tenke seg å delta i undersøkelsen bes innhente skriftlig samtykke fra sine foresatte, samt selv skrive under på samtykkeskjemaet vedlagt nedenfor.

Ungdom som deltar vil være med på trekning av tre gavekort, verdi 300 Kr.

Med vennlig hilsen, Joanna Bjørgum

Samtykkeskjema

Samtykkeskjema til informantene og deres foresatte for undersøkelsen ”Nettet som felt for demokrati og overvåkning. Ungdommens syn og praksis”.

Foresattes samtykke:

Jeg samtykker i at (navn) _____ deltar i ovenfor nevnte undersøkelse.

Dato

Foresattes underskrift

Informantens samtykke:

Jeg samtykker i å delta i undersøkelsen

Dato

Informantens underskrift

Det gjøres oppmerksom på at informanten når som helst kan trekke seg fra undersøkelsen eller velge å avbryte intervjuet. Informanten kan også velge å ”hoppe over” enkeltspørsmål underveis i intervjuet.

Samtykkeskjemaet tas med til intervju